

PEDAGOGICKÁ PRAXE

PhDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

*Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství,
Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta*

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Další vzdělávání pedagogických pracovníků na PedF UK Praha (CZ.1.07/1.3.00/19.0002)

PEDAGOGICKÁ PRAXE

PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.
Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství,
Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

Studium:

**Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů
2. stupně ZŠ a SŠ**

Kurz:

Pedagogická praxe

OBSAH

Úvod.....	8
1 Pedagogická praxe jako nedílná součást profesní přípravy.....	8
1.1 Koncepce a pojetí pedagogické praxe.....	9
1.2 Úloha fakultního učitele – očekávané aktivity fakultního učitele v procesu vedení souvislé pedagogické praxe.....	11
1.3 Cíle a organizace pedagogické praxe.....	13
2 Základní pravidla a metodické pokyny pro realizaci pedagogických praxí, požadavky na studenty a jejich práva.....	14
2.1 Základní informace o pedagogických praxích.....	14
2.2 Podnět a úkol k samostatné práci před konáním pedagogické praxe.....	17
3 Ochrana osobních údajů – uplatnění ustanovení zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a změně některých zákonů ve školní praxi.....	18
3.1 Základní informace o legislativě vztahující se k osobním údajům.....	19
3.1.1 Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.....	19
3.1.2 § 28 zákona č. 561/2004 Sb. – dokumentace škol a školských zařízení.....	21
3.1.3 Vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky.....	23
3.2 Směrnice školy pro ochranu osobních údajů.....	25
3.2.1 Relevantní normy.....	25
3.2.2 Kde hledat?.....	26
3.3 Informace o dětech, žácích a studentech poskytovaných školou školským poradenským zařízením.....	26

4 Rozvíjení profesních kompetencí v průběhu pedagogické praxe.....	27
4.1 Klíčové kompetence studenta učitelství.....	27
4.1.1 Oblast plánování výuky.....	28
4.1.2 Oblast realizace výuky.....	29
4.1.3 Oblast reflexe výuky.....	30
5 Příprava učitele na výuku.....	31
5.1 Náměty úloh na úvod kapitoly.....	31
5.2 Kroky při projektování výuky – úrovně plánování.....	33
5.3 Tematický plán.....	33
5.4 Didaktická analýza učiva a její tvorba.....	33
5.4.1 Pojmová analýza.....	35
5.4.2 Operační analýza.....	35
5.4.3 Analýza učiva z hlediska mezipředmětových vztahů.....	35
5.4.4 Postup učitele při tvorbě didaktické analýzy učiva.....	36
5.5 Příprava na vyučovací hodinu.....	37
5.5.1 Aktuální příprava na vyučovací hodinu – možný model zpracování.....	37
5.6 Nejčastější chyby a nedostatky v procesu tvorby přípravy učitele na výuku.....	38
6 Hospitace v pedagogické praxi.....	41
6.1 Vymezení pojmu hospitace.....	42
6.2 Pozorování výuky.....	42
6.2.1 Průběh pozorování.....	44
6.2.2 Náměty na pozorování.....	44
6.3 Postup při realizaci hospitačního pozorování.....	44
6.4 Praktická doporučení pro pozorování výuky – náslechy.....	45
7 Sebereflexe v procesu pedagogické praxe.....	46
7.1 Vymezení pojmu sebereflexe.....	47
7.2 Proces sebereflexe.....	48
7.2.1 Popisná fáze.....	48
7.2.2 Informující fáze.....	48

7.2.3 Konfrontační (interpretační) fáze.....	49
7.2.4 Fáze rekonstrukce řešení situace.....	49
7.3 Podmínky realizace sebereflexe.....	49
7.4 Metody a techniky sebereflexe.....	50
7.5 Vedení pedagogického deníku – nástroj podpory reflexe a sebereflexe.....	51
7.6 Studentské portfolio.....	51
7.6.1 Cíle práce s portfoliem.....	52
7.6.2 Obsah studentského pedagogického portfolio.....	53
8 Přílohy.....	56
8.1 Příloha č. 1 – Hospitační, záznamový arch.....	56
8.2 Příloha č. 2 – Ukázka návrhu časově-tematického plánu učiva chemie pro 8. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia.....	57
8.3 Příloha č. 3 – Směrnice pro oborovou pedagogickou praxi studentů kombinovaného studia učitelství VVP.....	67
8.4 Příloha č. 4 – Formulář pro hospitaci – pozorování výuky.....	70
9 Literatura.....	71

Anotace

Cílem publikace je poskytnout základní informace o obsahovém zaměření a organizaci pedagogických praxí ve studiu učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů 2. stupně základní školy a střední školy v rámci studia ke splnění kvalifikačních předpokladů – Studium v oblasti pedagogických věd v kombinované formě studia.

Nedílnou součástí textu jsou prakticky orientované didaktické a metodické materiály zaměřené na rozvoj profesních kompetencí studentů učitelství především v oblasti pozorování výuky, přípravy na výuku, následné reflexe výuky a případné sebereflexe. Studijní text je určen zejména studentům učitelství, vysokoškolským pedagogům a fakultním učitelům, kteří spolupracují na vedení pedagogických praxí studentů učitelství.

Annotation

The goal of the publication is to provide basic information on the content and organization of pedagogical practice sessions in the training of teachers of general education in lower and upper secondary schools as a part of their study towards the completion of their qualification – Pedagogical sciences in the combined form of study. The text includes practically-oriented didactical and methodical materials, focused on the professional development of teacher-trainees, especially focused on the observation of the teaching process, preparation, feedback, and possibly self-evaluation. The text is aimed at teacher-trainees and university lecturers, who organize pedagogical practice-session for teacher-trainees at primary and high schools.

Klíčová slova

pedagogická praxe, profesní příprava, profesní kompetence, fakultní učitel, fakultní škola, projektování výuky, pozorování výuky, hospitace, příprava na výuku, didaktická analýza učiva, reflexe, sebereflexe

Keywords

Pedagogical Practice Sessions, Professional Preparation, Professional

Capacity, Faculty Teacher, Faculty School, Observation of and Preparation for the Teaching Process, Didactical Analysis of the Subject Matter, Feedback, Self-evaluation

Úvod

Text je určen studentům učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů 2. stupně základní školy a střední školy v rámci studia ke splnění kvalifikačních předpokladů – Studium v oblasti pedagogických věd v kombinované formě studia. Publikace je obsahově zaměřena na oblast pedagogické praxe v prostředí základní a střední školy. Poskytuje základní vhled do problematiky obsahu, organizace a reflexe pedagogických praxí v pregraduální přípravě učitelů. Navazuje především na poznatky z obecné didaktiky a částečně i oborových didaktik. Studium textu podpoří porozumění klíčovým aspektům realizace pedagogické praxe v prostředí reálné školy a klade si za cíl rozvinout řadu profesionálních kompetencí budoucích učitelů se zaměřením především na přípravu výuky, realizaci vlastní výuky a její reflexi.

1 Pedagogická praxe jako nedílná součást profesní přípravy

Cíl kapitoly

Poskytnout studentům učitelství a fakultním učitelům základní informaci o cílech, obsahovém zaměření a organizaci oborové pedagogické praxe ve studiu učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů 2. stupně základní školy a střední školy v rámci studia ke splnění kvalifikačních předpokladů – Studium v oblasti pedagogických věd v kombinované formě studia a zároveň o roli fakultní školy a fakultního učitele v procesu vedení pedagogických praxí.

1.1 Koncepce a pojetí pedagogické praxe

Pedagogická praxe jako součást kurikula pregraduálního vzdělávání je komplexní oblastí, která zahrnuje řešení řady otázek jak v rovině koncepční a metodické, tak i v rovině organizační; realizační stránka praxí pak přímo souvisí také s otázkami aktuální školské legislativy.

Koncepce pedagogické praxe na Pedagogické fakultě UK v Praze respektuje aktuální evropské a světové trendy přípravy učitelů v souladu s trendy profesionalizace učitelské profese, které kladou důraz na reflexivní pojetí – reflektivní model učitelského vzdělávání. Cílem pedagogické praxe je spojení teorie a praxe všech složek vysokoškolské přípravy a uvedení studenta do podmínek reálného školního prostředí, zároveň se klade důraz na akademickou reflexi a systematickou facilitaci procesů zkušenostního učení. Dalším z významných aspektů koncepce pedagogických praxí je partnerská spolupráce mezi fakultou a reálným školním terénem.

Pedagogická praxe je významnou a integrující součástí pregraduální přípravy učitelů všech stupňů vzdělávání. Ucelený systém pedagogických praxí je nedílnou součástí vzájemně propojených součástí pedagogicko-psychologické přípravy a didaktik odborných předmětů.

Praxe mají důležité postavení v přípravě budoucích učitelů. V průběhu celého studia se úzce propojují s teoretickými disciplínami zvláště prostřednictvím kvalitní reflexe a sebereflexe. Klíčovými východisky současného pojetí praxí v rámci studia učitelství jsou: trendy profesionalizace učitelství, uplatnění konstruktivistické koncepce vzdělávání, reflektivní model vzdělávání budoucích učitelů a koncept na dokladech založeného učitelského vzdělávání.

Souvislá pedagogická praxe směřuje k rozvíjení učitelských kompetencí v celém rozsahu, studenti získávají zkušenosti s výukou v kontextu fungování třídy a školy a ověřují si úroveň své učitelské způsobilosti. V průběhu pedagogické praxe dochází k rozvíjení kompetencí přímo

spojených s vyučovacím procesem. Student učitelství tak má příležitosti propojovat a aplikovat teoretické vědomosti a pedagogické dovednosti získané během počáteční přípravy v konkrétních situacích ve škole. Jedná se o část studia, která je utvářena a rozvíjena zkušenými učiteli ve školách, především fakultních školách.

Pedagogické praxe jsou přednostně realizovány na fakultních školách pod vedením zkušených fakultních učitelů. Pro realizaci pedagogické praxe doporučujeme studentům oslovit některou z fakultních škol ze seznamu, který naleznete na webových stránkách Střediska pedagogické praxe Pedagogické fakulty UK v Praze: <http://userweb.pedf.cuni.cz/wp/spp/>. Při výběru školy lze konzultovat s vedoucí Střediska pedagogické praxe a zároveň autorkou tohoto textu – N. Mazáčovou.

System fakultních škol a zařízení:

- Pedagogická fakulta má vytvořenou stabilní síť fakultních a spolupracujících škol a zařízení.
- Síť fakultních škol a zařízení zahrnuje školy, které intenzivně spolupracují s fakultou a spolupodílejí se na vzdělávání budoucích učitelů.
- Škola užívá název „Fakultní škola Univerzity Karlovy v Praze, Pedagogické fakulty“ na základě smlouvy.
- Postupně se vytvořila síť kvalitních škol a zařízení a s některými z nich byla navázána hlubší spolupráce (např. prostřednictvím kurzů dalšího vzdělávání pro fakultní učitele, zapojením učitelů z praxe do výuky studentů a výzkumné činnosti na fakultě).
- V průběhu několika let systematické spolupráce se podařilo vytvořit soubor kvalitních inovativních škol s učiteli a řediteli vysoké profesionální úrovně.

Spolupráce fakulty a fakultní školy předpokládá:

- garanci kvalitní realizace a vedení různých typů pedagogických praxí,
- možnost realizace výzkumů, studentských průzkumů a výzkumů, akčního výzkumu koordinovaného PedF,
- přípravu a realizaci specifického profesního vzdělávání pro fakultní učitele – mentory/koordinátory) pedagogické praxe ve škole,
- možnost pořizování videozáznamů studentské výuky pro vzdělávací účely a pořizování audio a videozáznamů a fotodokumentace, které budou využity výhradně k výukovým a výzkumným účelům apod.,
- možnost studentů nahlížet do dokumentace žáků a anonymizované údaje o žácích zpracovávat v rámci svých výukových úkolů (vše v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů).

1.2 Úloha fakultního učitele – očekávané aktivity fakultního učitele v procesu vedení souvislé pedagogické praxe

Podle J. Maňáka by se měl fakultní učitel vyznačovat pedagogickým mistrovstvím, předpoklady pro tvořivou edukační práci a schopností spolupracovat s odborníky na fakultě. (Janík, 2002)

Úloha posilování profesionalizace učitelské profese v kontextu problematiky řešení pedagogických praxí budoucích učitelů sebou nese zaměření nejen teoreticko-odborné, ale zároveň dovednostně-praktické.

„Profesionalizace znamená mimo jiné také vyhraněné, odborné a účinné ovládnutí metod a technik, které vedou ke kvalifikovanému a úspěšnému zásahu do příslušné reality. Větší důraz na zvládnutí profesionálních kompetencí může zajistit v moderní koncepci přípravy učitelů také postulovaná fakultní škola.“ (Janík, 2002)

Co předpokládáme od fakultního učitele?

- Vytvořit studentovi zázemí pro kvalitní realizaci pedagogické praxe ve škole,
- aktivně se studentem spolupracovat po celou dobu pedagogické praxe a poskytovat mu konzultace a podporu,
- poskytnout studentovi informace o školním vzdělávacím programu se zaměřením na studované obory – aprobace,
- seznámit studenta s tematickými a časovými plány svého předmětu a s klíčovými materiály do výuky,
- poskytnout studentovi učebnice a další studijní a metodické materiály k výuce aprobačního předmětu,
- pomoci studentovi vytvořit rozvrh následových a vyučovaných hodin z hlediska jeho aprobačních předmětů,
- umožnit studentovi prohlédnout si kabinet a učebny pro výuku, včetně pomůcek,
- umožnit studentovi hospitovat ve vlastní výuce dle předepsaného počtu vyučovacích hodin i v hodinách učitelů vyučujících aprobační předměty studenta,
- konzultovat přípravy studenta na výuku, včetně konzultování přípravy pomůcek,
- účastnit se následů všech výstupů studenta,
- pravidelně reflektovat a hodnotit výuku studenta – poskytovat kvalitní zpětnou vazbu,
- vést dokumentaci o pedagogické praxi,
- zpracovat závěrečné hodnocení studenta na pedagogické praxi dle zadaných kritérií.

Fakultní učitelé spolupracují s fakultou na základě uzavřené dohody o provedení práce a náleží jim odměna za vedení praxí. Fakultním učitelům jsou honorovány tzv. „rozborové hodiny“ a jejich počet je vždy uveden ve směrnících pro oborovou pedagogickou praxi. Viz příloha č. 3.

1.3 Cíle a organizace pedagogické praxe

V rámci studia Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů je potřeba vykonat pedagogickou praxi v rozsahu uvedeném ve směrnících. Jedná se nejen o vlastní výuku studenta, ale zároveň také následky ve výuce fakultního učitele a další mimovyučovací aktivity studenta.

Zápočet za pedagogickou praxi se uděluje na základě potvrzení o pedagogické praxi, hodnocení studenta fakultním učitelem a předložení pedagogického deníku, který je zpracován dle požadavků garanta pedagogické praxe.

V průběhu pedagogické praxe studenti realizují následky (hospitují) ve výuce zkušených fakultních učitelů, připravují si vlastní pedagogické výstupy a následně vyučují. Nedílnou součástí následků a vlastní pedagogické činnosti jsou reflexe a sebereflexe studentů. Podrobnější požadavky na realizaci pedagogické praxe naleznete ve směrnících.

Proces realizace pedagogické praxe je pro studenty kromě vlastní výukové práce příležitostí k následujícím činnostem a podnětům:

- studium dostupných školních dokumentů, především školního vzdělávacího programu školy, tematických plánů a učebnic předmětů, kterým bude student vyučovat,
- seznámení se s prací předmětové komise,
- seznámení se s prací třídního učitele,
- seznámení se s prací výchovného poradce a psychologa,
- seznámení se s prací školního metodika prevence.

Základní zdroje informací o činnostech a práci fakultní školy:

- webové stránky školy,
- školní vzdělávací program,
- harmonogram školního roku,
- zákonné normy a závazné pedagogické dokumenty,
- pedagogická dokumentace školy.

2 Základní pravidla a metodické pokyny pro realizaci pedagogických praxí, požadavky na studenty a jejich práva

Cíl kapitoly

Seznámit studenty učitelství se základními pravidly realizace pedagogických praxí, pomoci porozumět požadavkům na studenty ve vztahu k realizaci praxí a také jejich právům.

2.1 Základní informace o pedagogických praxích

Vážené studentky, vážení studenti, prostudujte si pozorně pravidla a požadavky, kterými je třeba se řídit na všech typech pedagogických praxí.

Studenti jsou povinni se v průběhu všech forem praxí řídit stanovenými pravidly a vhodně chápat svoje práva.

- Pedagogická praxe je neoddělitelnou součástí studia, je jeho specifickou praktickou složkou. Probíhá za nestandardních podmínek, na několika desítkách pracovišť (fakultních a spolupracujících školách a dalších výchovně-vzdělávacích zařízeních), v jejich běžném provozu, zčásti i bez přímého dohledu VŠ pedagogů. Pro studenta absolvujícího pedagogickou praxi z toho vyplývají i některé specifické povinnosti.
- Všechny druhy pedagogických praxí jsou zakončeny zápočtem na základě hodnocení fakultním učitelem.

- Rozsah pedagogické praxe je stanoven studijním programem, obsah určuje garant praxe na příslušné katedře.
- Všechny formy pedagogické praxe je nutno absolvovat ve stanoveném sledu (návaznost). Podmínkou nástupu na pedagogickou praxi je splnění všech zápočtových požadavků pedagogické praxe v předcházejících semestrech studia, zápočtových a zkouškových požadavků oborových didaktik a dalších určených zápočtů a zkoušek.
- Dále budou v tomto ustanovení všechna pracoviště zajišťující pedagogické praxe označována pojmem „fakultní škola“, pedagogičtí pracovníci z těchto pracovišť, kteří jsou pověřeni přímým dohledem nad praxí studenta (učitelé, vychovatelé, instruktoři apod.), budou dále označováni jako „fakultní učitelé“.

Požadavky na studenty

- Student se při pobytu na fakultní škole řídí vnitřním řádem školy. S vnitřním řádem je student povinen se před zahájením praxe seznámit.
- Student se v průběhu praxe řídí požadovanými právními předpisy, zákony a vyhláškami z oblasti školské legislativy, ochrany osobních údajů a BOZP.
- Student je povinen dbát pokynů určeného fakultního učitele, ředitele instituce a jeho zástupce (zástupců), příp. dalších pracovníků školy.
- Student dodržuje základní pravidla slušného chování, plně si uvědomuje, že ve škole není jen soukromou osobou, nýbrž studentem Pedagogické fakulty UK, kterou reprezentuje, a je budoucím pedagogem.
- Student svědomitě plní povinnosti vyplývající z úkolů zadaných fakultním učitelem a garantem pedagogické praxe z fakulty („oborovým didaktikem“).

- Na praktické výstupy se student připravuje písemně na základě konzultace s fakultním učitelem a na základě pokynů garanta praxe, oborového didaktika.
- Změna fakultního učitele či fakultní školy je možná pouze v odůvodněných případech a po osobní domluvě s garantem praxe.
- Jakékoliv změny nebo absence hlásí student fakultnímu učiteli a garantovi praxe z fakulty.
- Student je povinen se při absenci předem omluvit (osobně, písemně, telefonicky) u fakultního učitele a oborového didaktika. Absence je omlouvána pouze v závažných případech. Student je povinen si (po domluvě s fakultním učitelem) neúčast nahradit a předem o tom uvědomit garanta praxe příslušné katedry.
- Student si vede garantem praxe z příslušné katedry, oborovým didaktikem, určenou dokumentaci o průběhu pedagogické praxe (pedagogický deník, portfolio apod.).
- Za účelem udělení zápočtu předloží student po ukončení pedagogické praxe v určeném termínu ke kontrole garantovi praxe, oborovému didaktikovi, pedagogický deník a další požadované materiály a dokumenty a hodnocení studenta.
- Garant praxe může na základě žádosti studentovi umožnit a uznat absolvování mimořádné formy pedagogické praxe. Podmínky, za kterých je možno mimořádnou formu pedagogické praxe uznat, je třeba předem dohodnout s garantem praxe z příslušné katedry.
- Případné nedorozumění a problémy na fakultní škole student neprodleně oznámí garantovi praxe z příslušné katedry.
- Další specifické a konkrétní požadavky na absolvování pedagogické praxe studenta jsou v rámci těchto pravidel v kompetenci garantů praxe a oborových didaktiků.

Práva studentů

- Student má v rámci plnění praktické pedagogické přípravy právo přístupu na fakultní školy a využívání jejich prostředí, zejména odborné pomoci ze strany fakultního učitele, prostoru a vybavení školy, a to na základě předchozí dohody s fakultním učitelem a vedením fakultní školy.
- Student má právo konzultovat problémy týkající se pedagogické praxe s garantem praxe příslušné katedry a s pracovníky Střediska pedagogické praxe na fakultě.
- Student má zcela ve smyslu akademických svobod člena akademické obce právo na odbornou diskusi s pracovníky fakulty a fakultních škol.

2.2 Podnět a úkol k samostatné práci před konáním pedagogické praxe

Před nástupem na vaši pedagogickou praxi si prostudujte z webových stránek fakultní školy či zařízení všechny významné dostupné informace o práci školy. Pokud je na webu k dispozici školní vzdělávací program, pečlivě si jej prostudujte a zaměřte se především na ty části, které souvisí s vaší specializací (aprobačními předměty). Pokud školní vzdělávací program není předem dostupný, po nástupu na praxi si jej u vedení školy či fakultního učitele vyžádejte k prostudování. Uvedené informace vám mohou pomoci v porozumění konkrétní práci ve škole, k rychlejší orientaci v jejím prostředí a také k úspěšnější vlastní pedagogické činnosti v průběhu pedagogické praxe.

3 Ochrana osobních údajů – uplatnění ustanovení zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a změně některých zákonů, ve školní praxi

Cíl kapitoly

Poskytnout základní informaci o problematice ochrany osobních údajů ve školní praxi a vysvětlit, jak s osobními daty zacházet a kde hledat potřebné informace.

Následující text poskytuje základní orientaci v problematice nakládání s osobními údaji. Klade si za cíl vysvětlit, co se osobními daty rozumí, a seznámit studenty učitelství se základními ustanoveními zákona, který upravuje, jak s osobními daty zacházet, a kde hledat potřebné informace.

Text zmiňuje pouze ta ustanovení zákona, se kterými musí počítat učitel ve škole, aby chránil své žáky na straně jedné a sebe před případnými sankcemi na straně druhé. Smyslem je upozornit budoucí učitele, že každodenní školní praxe je plná zacházení s osobními údaji jiných osob a že s nimi nemohou zacházet libovolně, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Správce osobních údajů je škola. Hlavní zodpovědnost proto přísluší řediteli školy jako statutárnímu zástupci. Ten vydává pro svou školu vnitřní pravidla pro nakládání s osobními údaji. Pokud se studenti seznámí se zákonem, bude pro ně snazší dodržovat ustanovení vnitřního školního předpisu, protože budou rozumět tomu, proč jsou tak upravena a že smyslem předpisu není komplikovat jim život, ale chránit je i jejich žáky.

3.1 Základní informace o legislativě vztahující se k osobním údajům

3.1.1 Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, upravuje povinnosti správců osobních údajů a stanoví pravidla pro nakládání s osobními údaji jednotlivých subjektů.

§ 3 Působnost zákona

Vztahuje se na veškeré zpracování osobních údajů kromě osobních údajů:

- které shromažďuje fyzická osoba výhradně pro svou osobní potřebu,
- shromažďovaných nahodile (nejsou dále zpracovávány).

Nejprve si vysvětlíme základní pojmy z oblasti legislativy, jež se vztahují k osobním údajům.

§ 4 Vymezení pojmů

- Osobním údajem je:
  - jakýkoliv údaj týkající se určeného nebo určitelného subjektu,
  - jestliže na základě jednoho či více osobních údajů lze zjistit identitu (není k tomu třeba nepřiměřeného množství času, úsilí či prostředků).
- Anonymním údajem je:
  - údaj, který nelze vztáhnout k určenému nebo určitelnému subjektu, to znamená, že osobním údajem se stává kumulace údajů, na základě které je možné identifikovat danou osobu, i když každý z těchto údajů zvlášť je údajem anonymním. Např. Žák třídy 9. A ZŠ Prostřední Lhota, narozený 3. 3. 2003.

- Citlivým údajem je:
  - národnostní, rasový, etnický původ,
  - politické postoje, členství v politických stranách, odborových organizacích,
  - náboženské a filozofické přesvědčení,
  - trestná činnost,
  - zdravotní stav,
  - údaje ve vztahu k sexualitě.
- Subjektem údajů je:
  - fyzická osoba, ke které se údaje vztahují.
- Zpracováním osobních údajů je:
  - jakákoliv operace s osobními údaji,
  - zejména shromažďování, ukládání, zpřístupňování, úprava, vyhledávání, používání, předávání, šíření, zveřejňování, uchování, výměna, třídění, kombinování, blokování, likvidace.
- Správcem osobních údajů je:
  - subjekt, který určuje účel a prostředky zpracování, provádí zpracování a odpovídá za zpracování – v našem případě škola.

§ 5 Povinnosti správce

- Stanovit účel zpracování a pouze k němu zpracovávat,
- stanovit prostředky a způsob,
- zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů,
- bez tohoto souhlasu je může zpracovávat: jestliže provádí zpracování stanovené zvláštním zákonem nebo nutné pro plnění povinností stanovených zvláštním zákonem.

Pro školství je tímto zákonem zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon), ve znění pozdějších předpisů, který upravuje práva a povinnosti škol a školských zařízení v souvislosti s organizací a zajištěním

vzdělání. Z tohoto důvodu jsou dále vloženy relevantní ustanovení tohoto zákona.

3.1.2 § 28 zákona č. 561/2004 Sb. – dokumentace škol a školských zařízení

- Odst. (1): Školy a školská zařízení vedou tuto dokumentaci:
  - evidenci dětí, žáků nebo studentů (dále jen „školní matrika“),
  - doklady o přijímání dětí, žáků a studentů ke vzdělávání, o průběhu vzdělávání a jeho ukončování.

Pozn.: Z předepsané dokumentace škol a školských zařízení je uvedena pouze dokumentace, která pracuje s osobními údaji žáků.
- Odst. (2): Školní matrika školy podle povahy její činnosti obsahuje tyto údaje o dítěti, žákovi nebo studentovi:
  - jméno a příjmení, rodné číslo, popřípadě datum narození, nebylo-li rodné číslo dítěti, žákovi nebo studentovi přiděleno, dále státní občanství, místo narození a místo trvalého pobytu, popřípadě místo pobytu na území České republiky podle druhu pobytu cizince nebo místo pobytu v zahraničí, nepobývá-li dítě, žák nebo student na území České republiky,
  - údaje o předchozím vzdělávání, včetně dosaženého stupně vzdělání,
  - obor, formu a délku vzdělávání, jde-li o střední a vyšší odbornou školu,
  - datum zahájení vzdělávání ve škole,
  - údaje o průběhu a výsledcích vzdělávání ve škole, vyučovací jazyk,
  - údaje o tom, zda je dítě, žák nebo student zdravotně postižen, včetně údaje o druhu postižení, nebo zdravotně znevýhodněn; popřípadě údaj o tom, zda je dítě, žák nebo student sociálně znevýhod-

- ně, pokud je škole tento údaj zákonným zástupcem dítěte nebo nezletilého žáka nebo zletilým žákem či studentem poskytnut,
- údaje o zdravotní způsobilosti ke vzdělávání a o zdravotních obtížích, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání,
  - datum ukončení vzdělávání ve škole; údaje o zkoušce, již bylo vzdělávání ve střední nebo vyšší odborné škole ukončeno,
  - jméno a příjmení zákonného zástupce, místo trvalého pobytu a adresu pro doručování písemností, telefonické spojení.
- Odst. (3): Školní matrika školského zařízení podle povahy jeho činnosti obsahuje tyto údaje o dítěti, žákovi nebo studentovi:
    - jméno a příjmení, rodné číslo, popřípadě datum narození, nebylo-li rodné číslo dítěti, žákovi nebo studentovi přiděleno, dále státní občanství a místo trvalého pobytu, popřípadě místo pobytu na území České republiky podle druhu pobytu cizince nebo místo pobytu v zahraničí, nepobývá-li dítě, žák nebo student na území České republiky,
    - datum zahájení a ukončení školské služby nebo vzdělávání,
    - údaje o zdravotní způsobilosti, popřípadě o zdravotních obtížích, které by mohly mít vliv na poskytování školské služby nebo vzdělávání,
    - údaje o tom, zda je dítě, žák nebo student zdravotně postižen, včetně údaje o druhu postižení, nebo zdravotně znevýhodněn; popřípadě údaj o tom, zda je dítě, žák nebo student sociálně znevýhodněn, pokud je škole tento údaj zákonným zástupcem dítěte nebo nezletilého žáka nebo zletilým žákem či studentem poskytnut,
    - označení školy, v níž se dítě, žák nebo student vzdělává,
    - jméno a příjmení zákonného zástupce, místo trvalého pobytu a adresu pro doručování písemností, telefonické spojení.

- Odst. (4): Ukládá školám a školským zařízením postupovat podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů:
  - Školy a školská zařízení zpracovávají osobní údaje povinně podle jiného zákona – školského. Ke zpracovávání údajů tímto zákonem stanoveným není proto třeba souhlasu subjektu údajů, ale školy a školská zařízení se musí při tom řídit pravidly stanovenými zákonem na ochranu osobních údajů.
  - Dále uvádí povinnost údaje z dokumentace a školní matriky poskytovat osobám, které svůj nárok prokážou oprávněním stanoveným tímto nebo zvláštním zákonem.
  - Takovým zákonem je např. trestní řád, zákon o Policii ČR, zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.
- Odst. (5): Zmocňuje MŠMT k vydání prováděcího právního předpisu, který stanoví další podrobnosti vedení dokumentace škol a školských zařízení.
  - Tímto předpisem je vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky.

3.1.3 Vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky

Pokud škola zpracovává údaje v rozsahu daném tímto zákonem, nepotřebuje k tomu souhlas subjektu údajů, tj. žáků / zákonných zástupců žáků. Pokud však zpracovává osobní údaje nad rozsah stanovený zákonem, potřebuje jejich souhlas. K tomu v praxi dochází velmi často, např.

k uveřejnění jmen dětí a jejich fotografií na webových stránkách školy, ve školních novinách apod.

- § 9 Citlivé údaje
  - Je možné zpracovávat pouze, jestliže subjekt údajů dal výslovný písemný souhlas.
  - Souhlas musí obsahovat:
    - k jakým údajům je dáván,
    - jakému správci,
    - k jakému účelu,
    - na jaké období,
    - kdo ho poskytuje.
  - Souhlas může subjekt kdykoliv odvolat.
  - Správce je povinen předem subjekt údajů o jeho právech poučit.

Výjimky, kdy souhlas subjektu není nutný, jsou vázány na zachování života a poskytování zdravotní péče.

- §§ 11–12 Povinnosti správce
Rovněž v případě zpracovávání osobních údajů na základě zvláštního zákona (školského) je správce povinen:
  - poučit subjekt údajů, zda je podle zákona povinen údaje poskytnout, o důsledcích neposkytnutí, kdy může poskytnutí odmítnout, zda je poskytnutí údajů dobrovolné,
  - informovat subjekt o jeho právu k přístupu k osobním údajům a dalších právech.
- §§ 13–15 Povinnosti osob při zabezpečení osobních údajů
  - Správce je povinen přijmout opatření, aby nemohlo dojít k neoprávněnému nebo nahodilému přístupu k osobním údajům či zneužití.
  - Povinnost zachování mlčenlivosti o osobních údajích a bezpečnostních opatřeních (trvá i po skončení zaměstnání) – kromě

informační povinnosti podle zvláštních zákonů (např. trestní zákon).

3.2 Směrnice školy pro ochranu osobních údajů

Ke splnění povinností uložených správci osobních údajů § 5 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, vydává ředitel školy vnitřní předpis.

Tento předpis obsahuje výčet osobních dat, se kterými škola pracuje, popis účelů, ke kterým tato data zpracovává v termínech zákona na ochranu osobních údajů, popis prostředků a způsobů zpracování těchto dat a pravidla pro jejich zpracování.

Vzhledem k tomu, že škola zpracovává i některé údaje nad rámec, který jí ukládá zvláštní zákon (zákon č. 561/2004 Sb.), mezi základní pravidla patří informovat subjekty údajů, v jakém rozsahu a pro jaký účel budou osobní údaje zpracovány, kdo a jakým způsobem bude osobní údaje zpracovávat a komu mohou být osobní údaje zpřístupněny. Dále informovat a poučit subjekt údajů o jeho právech a získat jejich souhlas.

Tato vnitřní směrnice obsahuje pravidla, kterými se tyto postupy řídí, ukládá povinnosti jednotlivým zaměstnancům a vymezuje jejich odpovědnost. Uvádí způsob zabezpečení dat, pravidla po poskytování informací subjektu údajů a pravidla pro předávání informací.

3.2.1 Relevantní normy

- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů,
- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů,

- zákon č. 97/1974 Sb., o archivnictví, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky.

3.2.2 Kde hledat?

- <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>,
- <http://www.msmt.cz/dokumenty> (v členění: zákony, nařízení vlády, vyhlášky, směrnice),
- Seznam platných předpisů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy podle stavu k 1. 6. 2010 (Č. j. 4557/2010-80) dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/11075>.

3.3 Informace o dětech, žácích a studentech poskytovaných školou školským poradenským zařízením

V návaznosti na zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

Při spolupráci školy se školským poradenským zařízením v individuální práci s klienty těchto zařízení se vždy jedná o zpracovávání informací nad rámec uložený zvláštním zákonem (zákonem č. 561/2004 Sb., školským zákonem). K předání těchto údajů je tedy vždy nutný souhlas subjektu údajů, tj. žáka / zákonného zástupce žáka.

Za poskytnutí informací o dítěti je odpovědný poskytovatel, tj. škola – ta potřebuje souhlas.

Praxe není jednotně upravena žádnou závaznou normou, musí však respektovat ustanovení zákona na ochranu osobních údajů. Zdá se, že

nejlepší je, když o poskytnutí informací o žákovi poradenskému zařízení požádá školu přímo žák / jeho zákonný zástupce.

Vzhledem k tomu, že pro tyto účely je většinou využíván formulář poradenského zařízení, jde tedy o dokument tohoto zařízení. Z toho pro poradenské zařízení vyplývá povinnost poskytnout tyto informace subjektu údajů – žákovi / jeho zákonnému zástupci –, pokud o to požádá.

4 Rozvíjení profesních kompetencí v průběhu pedagogické praxe

Cíle kapitoly

? Poskytnout studentům učitelství a fakultním učitelům rámcovou představu o klíčových kompetencích budoucích učitelů a možnostech jejich rozvíjení. Poskytnout studentům učitelství a fakultním učitelům poznatky a podněty pro reflexi a seberefexi výuky.

Podněty a úkol k samostatné práci:

- Pokuste se pojmenovat svoje předpokládané silné a slabé stránky pedagogické činnosti.
- Před zahájením pedagogické praxe si formulujte cíl osobního rozvoje – jinými slovy, na jakou oblast vlastního rozvoje se zaměříte v průběhu praxe. Inspirujte se v následující kapitole, která vymezuje klíčové oblasti profesních kompetencí. Svoje úvahy můžete konzultovat s fakultním učitelem, který vede vaši pedagogickou praxi.

4.1 Klíčové kompetence studenta učitelství

Jedná se o soubor profesních kvalit studenta učitelství, který formulujeme na základě teoretického konceptu klíčových kompetencí učitele (Spilková, 1996; Spilková, Tomková, 2010). Vycházíme z teoretického schématu klíčových kompetencí učitele a zaměřujeme se na následující oblasti kompetencí:

- kompetence projektové,
- kompetence realizační,
- kompetence reflektivní.

V následujícím textu se pokusíme konkretizovat uvedené kompetence do jednotlivých schopností a dovedností studenta a s ohledem na to, že se jedná o pedagogické praxe studentů, kdy nelze v plné míře vykonávat všechny činnosti, které vykonává fakultní učitel ve své třídě při výuce.

Při jistém zjednodušení, především pro potřeby praktického použití a porozumění ze strany studentů učitelství tak vymezujeme následující oblasti rozvoje.

4.1.1 Oblast plánování výuky

Jedná se o rozvoj projektových kompetencí, zaměřených na rozvoj dovednosti systematicky plánovat výuku vzhledem ke vzdělávacím cílům, stanoveným v kurikulárních dokumentech, a s ohledem na individuální možnosti a potřeby žáků a potřeby konkrétní třídy jako sociální skupiny.

Konkrétně se jedná o:

- dovednost didakticky zpracovat vybraný tematický celek – provést didaktickou analýzu učiva,
- dovednost promyslet a vypracovat podrobnou přípravu na vyučovací hodinu,
- dovednost vymezit výukové cíle v různých rovinách obecnosti jako nástroje řízení výuky,

- dovednost zvažovat a volit vhodné výukové strategie, postupy a způsoby organizace vyučování vzhledem k plánovanému dosažení výukového cíle,
- dovednost promýšlet diferencované didaktické postupy,
- dovednost promýšlet návaznost, komplexnost a provázanost učiva,
- dovednost plánovat a promýšlet diferencované nároky na žáky, rozsah učiva, metody a organizaci výuky,
- dovednost předvídat při plánování různé situace, které mohou při výuce nastat, např. předvídat možné způsoby řešení úkolů žáky, „chyby“, které při porozumění učivu mohou žáci udělat, písemně formulovat otázky, které mohou žáky posunout a pomoci v porozumění učivu.

4.1.2 Oblast realizace výuky

V této oblasti kompetencí se jedná o rozvíjení celé řady schopností a dovedností studentů, především komunikativních, organizačních a řídicích, rozvíjení pozitivního sociálního klimatu, řízení učebních procesů a hodnocení žáků. V oblasti komunikativních kompetencí se jedná o rozvíjení schopnosti navázat kontakt nejen s celou třídou, ale také s každým žákem, umět flexibilně reagovat na podněty žáků, zvláště v náročnějších situacích, kdy se žáci nedostatečně koncentrují, pracují s nezájmem či naopak jsou zvědaví, dožadují se pozornosti apod. Jedná se o schopnost realizovat ve výuce přiměřený výklad, vysvětlování či vyprávění, používat takové výukové strategie, které umožňují každému žákovi porozumět probírané látce, osvojit si žádané kompetence a rozvíjet vnitřní motivaci k činnostem. Jde o rozvíjení schopnosti zapojovat do činností všechny žáky, systematicky podporovat spolupráci a vzájemnou pomoc mezi žáky, systematicky utvářet pozitivní klima ve třídě. Znamená to, že student ve třídě vytváří prostředí, v němž se žáci cítí dobře a mohou pracovat s vysokým nasazením. Ke každému žá-

kovi přistupuje jako k jedinečné lidské bytosti a bez předsudků. Student učitelství rozvíjí schopnost hodnotit žáky tak, aby žák získal dostatek informací pro své další učení a aby se učil sebehodnocení. V této části bychom mohli pokračovat v pojmenování řady dalších schopností, které by měl budoucí učitel postupně rozvíjet. V dalším textu se vybraným klíčovými kompetencím a jejich rozvíjení budeme věnovat více prakticky – viz kapitola Příprava budoucího učitele na výuku a kapitola Hospitace v pedagogické praxi.

Konkrétně se jedná např. o schopnost:

- vést výuku podle připraveného plánu, aktuálně reagovat na vývoj situace a na potřeby a možnosti jednotlivých žáků, neztrácet zaměření na stanovené cíle učení,
- využívat širokého spektra metod a forem práce s důrazem na aktivní učení žáků,
- vytvářet učební situace, v nichž žáci využívají dosavadní znalosti a zkušenosti, pracují s různými zdroji informací (včetně moderních didaktických technologií) a aktivně se podílejí na tvorbě nových poznatků,
- diferencovat a individualizovat výuku vzhledem k možnostem a potřebám jednotlivých žáků, snažit se o dosažení osobního maxima u každého žáka.

4.1.3 Oblast reflexe výuky

V této oblasti kompetencí jde o schopnost a dovednost pozorovat, hodnotit a sebehodnotit výuku. Student učitelství rozvíjí schopnost reflektovat procesy i výsledky plánování a realizace výuky s cílem zkvalitnit svoji práci a zvýšit tak efektivitu žákova učení. Jedná se o dovednost systematicky pozorovat výuku a pořizovat o tom kvalitní záznamy, dokázat zhodnotit výstupy kolegů – studentů a své hodnocení odborně argumentovat, být schopen provést sebereflexi a sebehodnocení po vlastní výuce.

Konkrétně se jedná např. o schopnost:

- systematicky, nejlépe po každé odučené vyučovací jednotce (vyučovací hodině, bloku, vyučovacím týdnem) vyhodnocovat zvolené strategie, metody a organizaci vyučování, vzhledem k plánovaným cílům výuky, ale i jejich dosažení,
- porovnávat plánované vzdělávací cíle a skutečně dosažené výsledky,
- shromažďovat a využívat zdroje, které mu pomáhají reflektovat efekty výuky.

5 Příprava učitele na výuku

Cíle kapitoly

- ?** Rozvinout projektové (plánovací) dovednosti budoucího učitele v kontextu vyučovacího předmětu vlastní aprobace.
Rozvinout dovednost zpracovat didaktickou analýzu učiva z vybraného tematického celku.
Rozvinout dovednost navrhnout časově-tematický plán z předmětu vlastní aprobace pro vybraný ročník ZŠ či SŠ.
Rozvinout dovednost promyslet základní stavbu a strukturu vyučovací hodiny a zdůvodnit ji.
Rozvinout dovednost promyslet přípravu s podrobným časovým plánem a její aplikaci v pedagogické praxi nejen na klasickou vyučovací hodinu, ale zároveň na časové jednotky alternativní výuky a pedagogických inovací.

5.1 Náměty úloh na úvod kapitoly

- Na základě svých dosavadních pedagogických zkušeností se pokuste zdůvodnit, proč je důležité, aby učitel promýšlel základní strukturu vyučovací hodiny.
- Na základě studia odborné literatury a dosavadních pedagogických zkušeností se pokuste naznačit základní postup úvah učitele, který promýšlí strukturu písemné přípravy na vyučovací hodiny, jinými slovy, o čem přemýšlí, když promýšlí přípravu na konkrétní vyučovací jednotku.
- Navrhněte svůj vlastní model přípravy učitele na vyučování a zdůvodněte jej.
- Vyberte si téma z učiva ZŠ a SŠ vašeho aprobačního předmětu a promyslete tři různé varianty jedné vyučovací hodiny podle různého typu (motivační, výkladová, opakovací apod.).
- Promyslete klíčové a kritické momenty výše zpracované vyučovací hodiny, naznačte možné situace a jejich řešení a zdůvodněte (např. situace, kdy žáci nechápu nové učivo, žáci nejeví o učivo zájem, žáci často chybují apod.).
- Promyslete, jakou časovou strukturu může mít časová jednotka např. v otevřeném vyučování, projektovém vyučování či dalších pedagogických inovacích. Čím se liší jejich časová struktura od běžné vyučovací hodiny?

Kapitola věnovaná přípravě učitele na výuku je více prakticky zaměřená. Příprava učitele na výuku je nedílnou součástí procesu plánování výchovně-vzdělávací činnosti. Učitel v ní konkretizuje svoje edukační záměry. Příprava na vyučovací jednotku je velmi důležitá zvláště pro začínajícího učitele, neboť mu pomáhá při promýšlení a zavádění určitého systému, koncepce vlastní výuky, vlastního pojetí vyučování.

Kvalitní příprava umožňuje učiteli zpětně analyzovat a reflektovat dosažené výsledky v návaznosti na předem stanovené vzdělávací cíle, posoudit jejich obsahovou a časovou reálnost a na základě toho přijímat vhodná opatření pro následnou výuku.

Na úvod je třeba připomenout, že forma učitelovy přípravy není nijak přesně vymezena, klíčová je především jeho myšlenková činnost, kterou vykonává při promýšlení výuky. Písemná či jiná forma přípravy na výuku by měla být posuzována pouze v souvislosti s pozorováním a analýzou vyučovacích hodin, které byly na jejím základě po delší čas realizovány a také v souvislosti s výsledky této výuky.

Je třeba zdůraznit význam dovednosti promýšlet kvalitní a použitelnou přípravu, která je nezbytnou a nenahraditelnou podmínkou promyšlené řídicí práce učitele. Jde však o to, aby ji učitel dělal smysluplně a účelně. Jedná se o logický postup učitele, který bere v potaz všechny činitele, kteří vstupují do reálné výuky.

5.2 Kroky při projektování výuky – úrovně plánování

Projektová činnost učitele má několik úrovní. Vlastní přípravě na konkrétní vyučovací hodinu obvykle předchází následující úrovně plánování výuky. Výchozím krokem při plánování výuky je studium kurikulárních dokumentů, především školního vzdělávacího programu, který v rámci daného předmětu vymezuje cílové a obsahové zaměření výuky v dané škole v souladu s rámcovým vzdělávacím programem (dále RVP). Nedílnou součástí plánování je také studium učebnic, učebních materiálů, metodických příruček k učebnicím a dalších pedagogických dokumentů.

5.3 Tematický plán

Další úrovní projektování je tvorba časově-tematického plánu. Jedná se o rámcový plán výuky pro konkrétní předmět a ročník na jeden školní rok. Učitel stanoví tematické celky i počty hodin, které bude výuce celků během školního roku ve výuce konkrétního předmětu věnovat. Časově-tematický plán vytvářejí učitelé v souladu se školním vzdělávacím programem. Ukázkou návrhu časově-tematického plánu naleznete v příloze č. 2.

5.4 Didaktická analýza učiva a její tvorba

Dalším krokem v dlouhodobé přípravě učitele je tvorba didaktické analýzy učiva. J. Skalková vymezuje didaktickou analýzu učiva jako myšlenkovou činnost učitele, která mu umožní z pedagogického hlediska proniknout do učební látky. (Skalková, 2007, s. 125) Při uvažování o učivu je důležité brát v potaz řadu podnětů a informací: znalost oboru, tzv. pedagogickou znalost oboru, znalost kurikulárních dokumentů a vzdělávacích cílů, obecné didaktické a pedagogické poznatky, znalost žáků, znalost kontextu a situace, v níž vyučování probíhá. Uvedený soubor znalostí odlišuje učitele dějepisu od historika, učitele chemie od chemika apod.

Při tvorbě didaktické analýzy učiva jde o to, proniknout hlouběji do učiva, mít přehled o látce jako celku, pochopit klíčové myšlenky celého předmětu a promyslet výchovnou a vzdělávací hodnotu konkrétní učební látky. Při konkretizaci to znamená promyslet cíle, principy, zákonitosti, základní soustavu pojmů v daném učivu. Jak připomíná Skalková, didaktická analýza učiva také předpokládá, že učitel promyslí, jak bude učivo aktualizovat, jaké zkušenosti žáci mají, jak jich možno využít, jak bude nové učivo začleňovat do systému dosavadního

poznání, jak bude rozvíjet myšlení, estetické cítění, osobnostní kvality žáků. Učitel tak přemýšlí nejen o učivu – látce, ale zároveň i o žácích, o specifikách konkrétních tříd apod. (Skalková, 2007, s. 125)

J. Maňák uvádí, že provést didaktickou analýzu učiva znamená uvědomit si jeho skladbu, najít jeho jednotlivé komponenty, např. pojmy, zákony, metody, dovednosti a návyky, logické operace apod. (Maňák, 1998, s. 32)

V procesu tvorby didaktické analýzy učiva jde v zásadě o kombinaci tří klíčových analýz – pojmové, kdy se jedná o analýzu pojmů a vztahů v učivu, a to v určitém systému vztahů, dále operační, tedy analýzu základních činností žáků, jež jim pomohou k pochopení a osvojení učiva, a poslední analýzu – analýzu mezipředmětových vazeb. Stručně si objasníme jednotlivé úrovně těchto analýz.

5.4.1 Pojmová analýza

Pojmová analýza spočívá ve vytvoření základní logické pojmové struktury v konkrétním učivu, tematickém celku apod. Východiskem realizace pojmové analýzy je velmi dobrá orientace v základním učivu. Jedná se o učivo, které bývá definováno jako klíčové, fundamentální a které by měli zvládnout ve výuce všichni žáci tak, aby mohli pokračovat v porozumění a osvojení dalších témat v učivu, v dalších ročnících, předmětech apod. Na základní učivo navazuje prohlubující a rozšiřující, příp. doplňkové učivo. Vybrat základní učivo není pro učitele jednoduché. Nedílnou součástí pojmové analýzy je tzv. vztahová analýza, neboť pojmy je třeba předkládat žákům ve vzájemných vztazích a logické struktuře.

5.4.2 Operační analýza

Jedná se o analýzu činností a operací, jež je třeba, aby učitel a žáci s učivem realizovali v procesu osvojování na cestě za cíli. Je třeba si uvědomit, že učivem jsou nejen předkládané informace (vědomosti), ale zároveň také činnosti, učební aktivity apod.

5.4.3 Analýza učiva z hlediska mezipředmětových vztahů

Jedná se o to, analyzovat a promýšlet učivo z hlediska časové i obsahové návaznosti s ostatními tématy a předměty. Východiskem je hledání cest, jak předkládat učivo žákům v integrované podobě, ve vzájemných vztazích a souvislostech. Tato cesta pomáhá žákům porozumět učivu ve vztazích, navazuje na jejich předchozí znalosti a integruje je do dosavadních struktur poznání a vede je k logickému využívání již získaných vědomostí, dovedností a schopností v dalších procesech učení. Výsledkem je obvykle propojování vědomostí žáků s reálnými zkušenosti a poznatky, nikoli pouze verbální a pamětní cestou, ale skrze skutečné jevy. Předpokladem je to, že učitel zná obsah ŠVP i v dalších souvisejících předmětech tak, aby byl schopen smysluplně a účinně integrovat poznatky a zkušenosti žáků, a napomáhal tak porozumění a osvojení učiva z hlediska jeho obsahové integrace.

5.4.4 Postup učitele při tvorbě didaktické analýzy učiva

Pro učitele to znamená:

- porozumět učivu,
- konkretizovat učivo na úrovni poznatků a činností,
- uvědomit si, komu je učivo určeno,
- stanovit cíl s ohledem na možnosti a zvláštnosti učiva a také žáků.

Kroky při tvorbě DAU:

- formulace cíle,
- pojmová analýza (výběr základního učiva, vztahy mezi pojmy, pojmová struktura),
- operační analýza (aktivity, činnosti žáků),
- analýza z hlediska mezipředmětových vztahů.

Postup tvorby DAU v kostce:

- ujasnění tematického celku,
- formulace cíle tématu,
- pedagogická a didaktická diagnóza třídy,
- práce s učivem (poznatky, senzomotorické výkony, myšlenkové operace, postoje),
- základní struktura učiva,
- navozované činnosti žáků,
- výběr metod, organizačních forem, prostředků, pomůcek,
- promýšlení výchovných aspektů,
- návrh časové struktury.

5.5 Příprava na vyučovací hodinu

Příprava na vyučovací hodinu či blok vyučovacích hodin je konkrétní úrovní projektové činnosti učitele. Opět se jedná o hlubší myšlenkovou činnost učitele, která integruje následující činnosti:

- stanovení výukového cíle,
- provedení didaktické analýzy učiva,
- zpracování konkrétního scénáře vyučovací jednotky.

Každý učitel hledá tvořivě vlastní systém tvorby příprav, který bude vyhovovat jeho koncepci a pojetí výuky. Domníváme se, že pro začína-

jící učitele je velmi vhodné, ba žádoucí vypracovávat si písemné přípravy, nejlépe pod vedením fakultního učitele, který vede pedagogickou praxi studenta.

Pro zpracování písemné přípravy na vyučování můžeme využít určitého postupu algoritmu, který je rozdělen do jednotlivých kroků.

V písemné přípravě učitel zaznamenává pro vlastní potřebu důležité body charakterizující celý průběh vyučovací jednotky, konkretizuje a formuluje všechny činnosti. Součástí přípravy je základní časové a organizační rozvržení vyučovací jednotky.

Předkládáme jednu z možností, jak uvažovat o konkrétní vyučovací jednotce v procesu přípravy. Následující schéma může být jistým modelem, návrhem pro následné tvořivé zpracování vlastní písemné přípravy. Další náměty na tvorbu písemné přípravy viz publikaci V. Švece a kol. Praktikum didaktických dovedností.

5.5.1 Aktuální příprava na vyučovací hodinu – možný model zpracování

Předmět, třída, číslo hodiny: .....

Téma: .....

1. Výukový cíl:
  - Co si mají žáci osvojit?
  - V čem se mají rozvinout?
2. Práce s učivem:
  - Vymezení základního a rozšiřujícího učiva, struktura učiva.
3. Prostředky a cesty:
  - Jakou metodickou cestou bude cíle dosaženo?
  - Volba vyučovacích metod, didaktické pomůcky.
4. Organizace vyučovací hodiny:
  - Volba organizačních forem, způsob organizace.

5. Zvláštní didaktická hlediska:
  - Učitel přemýšlí:
    - Jak budu žáky motivovat, aktivizovat, hodnotit?
    - Co z učiva bude pro žáky obtížné?
    - Jak zajistím diferencovaný individuální přístup k žákům?
    - Jaké otázky úkoly budu klást apod.
6. Výchovné možnosti:
  - Jak mohu učiva výchovně využít, které stránky osobnosti rozvíjí?
7. Které klíčové kompetence žáků chci rozvíjet?
8. Časový projekt vyučovací hodiny.

5.6 Nejčastější chyby a nedostatky v procesu tvorby přípravy učitele na výuku

V následujícím textu uvádíme časté nedostatky při zpracování přípravy na výuku:

- Žádná písemná příprava nebo jen zběžná („ostatní si domyslím při hodině“).
- Učitelé mají obtíže při transformování učiva z úrovně, na které ho ovládají, do úrovně, na kterou ho mají a mohou ovládnout žáci (studenti). Často bývá úroveň, na kterou učitel látku připraví, příliš vysoká.
- Ve výběru metod a organizačních forem výuky se učitelé často snaží napodobovat vysokoškolský způsob výuky a volí výhradně nebo v převažující míře monologické formy výuky – výklad, přednášku. I když lze někdy, zvláště ve vyšších ročnících, metodu přednášky použít, nesmí se stát výhradním ani převažujícím způsobem práce se žáky (studenty).
- Průběh vyučovací hodiny samozřejmě nikdy není kopií přípravy, byť by byla sebelépe zpracovaná. Reálná výuka vždy přináší nepředvídatelné situace, v nichž učitel musí využívat své intuice a schopnos-

ti improvizovat. Příprava však je osou, která učitele vrací ze slepých uliček zpět k cílům, které si vytkl.

- Jednou z největších chyb učitelů je neochota zamýšlet se nad vyučovacími hodinami, hodnotit jejich průběh a vlastní práci v nich. Toto hodnocení je nutnou podmínkou profesionálního růstu učitele. Snad se tato chyba v zárodku objevuje už při pedagogické praxi, kdy se někteří jen neochotně účastní hodnocení vlastních výstupů s fakultním učitelem a vedoucím učitelem praxe a negativně reagují na kritické připomínky. Příliš sebejistí a sebevědomí učitelé nepokládají za potřebné se zdokonalovat. Na druhé straně příliš sebekritičtí učitelé jsou nejistí, mají malou sebedůvěru a nejsou ochotni ve své práci přicházet s novými nápady, experimentovat. Zní to možná jako klišé, ale učitel by měl mít zdravé sebevědomí, měl by si být jistý ve svém jednání i ochotný hledat a přiznat vlastní chybu.

Úkoly na závěr

- V průběhu souvislé pedagogické praxe hospitujte alespoň u tří vyučujících a zjistěte metodou pozorování různé varianty struktur vyučovacích hodin. K této analýze využijte zpracovaný záznamový arch. Výsledky vašeho pozorování zaznamenejte písemně do pedagogického deníku.
- Na vybraném tématu z učiva ZŠ a SŠ kontinuálně s reálnou výukou proveďte podrobnou písemnou přípravu s časovým plánem a realizujte ji. Proveďte pedagogický rozbor a sebereflexi, která bude zaměřená na následující otázky:
  - Do jaké míry se vám podařilo splnit výukový cíl?
  - Jak spolupracovali a reagovali žáci?
  - V které části hodiny jste měli největší obtíže a proč?
  - Jaký máte celkový dojem z vyučovací hodiny?
  - Jaké obtíže a úspěchy pociťujete?

- ! • Připravte a zrealizujte řízený rozhovor s fakultními učiteli o smyslu a významu systematické přípravy učitele na vyučování. Srovnajte přístupy různých fakultních učitelů k přípravě na výuku. Závěry svého průzkumu zpracujete písemně do svého pedagogického deníku.

6 Hospitace v pedagogické praxi

Cíle kapitoly

- ? Rozvíjet schopnost cíleně pozorovat vyučovací proces a také mimovyučovací podněty ve školním prostředí. Postupně rozvíjet dovednost vést záznam z pozorování výuky a na jeho základě provádět analýzu pozorovaných jevů a podnětů.

Náměty úloh na úvod kapitoly:

Navrhněte jednoduchý pozorovací arch, s jehož pomocí budete na pedagogické praxi sledovat vyučovací hodinu.

6.1 Vymezení pojmu hospitace

Hospitace pedagogické praxe je prostředkem aktivního pedagogického zkoumání, prakticky zaměřenou metodou, která zprostředkovává studentům učitelství, ale také fakultnímu učiteli poznatky a zkušenosti o reálné školní praxi. Hospitace poskytuje získávání informací o průběhu, podmínkách a výsledcích pedagogické činnosti učitele či v našem případě studenta učitelství. Umožňuje pozorovat obsahovou, metodickou a organizační stránku procesu výuky. Poskytuje informace o využití metod a forem práce, o reakcích žáků, výsledcích práce žáků, využívání

učebních pomůcek, procesech hodnocení a sebehodnocení žáků, o atmosféře vyučovací hodiny.

Hospitace slouží jako prostředek reflexe a také sebereflexe učitelovy práce a může být velmi efektivní metodou rozvíjení řady klíčových kompetencí studentů učitelství. V průběhu pedagogických praxí jsou nejčastěji realizovány následující varianty hospitací a jsou doporučeny jejich vzájemné kombinace:

- Student učitelství hospituje u fakultního učitele.
- Fakultní učitel hospituje u studenta učitelství.
- Studenti učitelství si vzájemně hospitují ve výuce.

Nedílnou součástí hospitace by měly být pohospitační rozhovory.

6.2 Pozorování výuky

Hospitace je vlastně metodou pedagogické diagnostiky. Jedná se o druh pozorování. O pozorování víme, že jde o metodu subjektivní a při jejím využívání se snažíme o její objektivizaci pomocí technických prostředků, pozorováním v týmu a využíváním různých pozorovacích záznamů, které pomáhají pozorovateli upřesňovat předmět pozorování. Tak se obtížně vyhneme subjektivním hodnotícím soudům, chybám, které jsou obecně známy – např. haló efektu, předsudkům apod.

Pro praktické uplatňování metody hospitace – pedagogického pozorování – je vhodné si uvědomit, že diagnostická činnost je proces, který má řadu následujících kroků: vstupní diagnózu (zjištění stavu), prognózu (co je třeba udělat, čeho je třeba dosáhnout), edukaci (realizace záměrů, vzdělávání), závěrečnou diagnózu, která může být vstupní diagnózou pro pokračování celého procesu. Procesuální charakter diagnostické činnosti připomínáme proto, že i hospitace by měla být začátkem takového procesu, který na základě vstupní diagnózy povede

k žádoucím změnám pozorovaného subjektu. Tyto aspekty se však týkají především hospitací zaměřených na kontrolní činnost – např. hospitace vedení školy apod.

Charakteristickým znakem pozorování je zaměřenost na určitý cíl, přičemž nejde pouze o pozorování zaměřené na popis situací, ale je třeba proniknout k podstatě pozorovaných jevů a ty se snažit analyzovat a následně interpretovat a objasnit s cílem progresivní změny pedagogické skutečnosti. V průběhu pedagogické praxe tak dochází k přirozenému prolínání popisu pedagogických jevů, činností a komplexní skutečnosti, jejímu pozorování, realizaci a rozborům, hodnocení – reflexím. Integrativní pojetí uvedených činností tak poskytuje studentům – praktikantům vnímat vyučovací proces komplexně. Při pedagogickém pozorování sledujeme činnosti učitele a žáků jako subjektů vyučovacího procesu, a to cestou pozorovatelných projevů jejich činností. Jak jsme uvedli výše, pouhé pozorování a popis situací je třeba doplnit o rozpoznání, analýzu a výklad jejich pedagogického obsahu. Kvalitní pozorování by mělo být cílevědomé – vždy zaměřené na určitý cíl, který student – praktikant zná, a tak přesně ví, na co se má ve svém pozorování zaměřit. Zároveň je pozorování studenta plánovité a systematické, když má zpracován časový postup a promyšlené techniky zaznamenávání pozorovaných jevů a také zvažuje jejich způsob vyhodnocení a interpretace. Dalším významným požadavkem na pozorování je objektivita. Ta je však velmi ovlivněna mnoha faktory – odbornými znalostmi a zkušenostmi studenta – praktikanta, jeho postřehem, způsobem interpretace výsledků pozorování a také technickými možnostmi. V každém případě je důležité si uvědomit vliv subjektivních faktorů a tak se vyvarovat neuvážených soudů pod vlivem např. „haló efektu“, předsudků či netaktních hodnocení práce pozorovaných učitelů bez znalosti hlubšího kontextu reálné výuky.

6.2.1 Průběh pozorování

Pozorování – hospitace probíhá v následujících fázích:

- přípravná fáze,
- vlastní pozorování,
- vyhodnocení údajů a jejich interpretace.

6.2.2 Náměty na pozorování

V průběhu náslechlů, hospitací je vhodné si předem ujasnit, co bude předmětem pozorování. Pro začínající učitele – pozorovatele je vhodné se zaměřit především na ty jevy, které jsou ve výuce typické a nalezneme je v téměř každé vyučovací hodině.

Jedná se především o činnosti učitele a žáků, učivo a podmínky, za nichž výuka probíhá.

6.3 Postup při realizaci hospitačního pozorování

- Formulace cílů hospitace. Student učitelství spolu s fakultním učitelem formuluje cíle pozorování, tedy na co se při hospitaci především zaměří.
- Příprava pomůcek pro objektivizaci pozorování. Připravíme si pozorovací arch, který operacionalizuje vytyčené cíle, napovídá, co přesně máme sledovat. Lze využít navrhovaných záznamů z tohoto materiálu, doplnit podle specifických potřeb (můžeme přece sledovat i jiné ukazatele učitelovy práce (způsoby hodnocení žáků, podrobněji úroveň komunikace se žáky apod.). Se souhlasem učitele si můžeme připravit technické prostředky pro záznam, např. videokameru. Je vhodné učitele předem informovat o realizaci hospitace.

- Záznam průběhu činnosti učitele ve výuce. Jednotlivé činnosti učitele a žáků zaznamenáváme průběžně, opatřujeme poznámkami.
- Vyhodnocení a reflexe pozorované výuky a interpretace pozorovaných jevů.

6.4 Praktická doporučení pro pozorování výuky – náslechy

Při náslechu sledujeme vyučovací hodinu buď obecně (pokoušíme se vnímat ji jako určitý celek), či cíleně (zaměřujeme se jen na některé, předem vytčené skutečnosti – např. vztah učitele a žáků, jaké metody vyučování byly v hodině použity apod.). Záznam z hospitace se vlastně skládá ze dvou základních částí:

1. deskripce vyučovací hodiny (tj. zaznamenáváme údaje „o tom, co se skutečně stalo“),
2. interpretace (tj. vyjadřujeme své názory na to, co bylo sledováno – vlastní komentář, připomínky, otázky, ...).

Na závěr je vhodné zpracovat celkové zhodnocení vyučovací hodiny, popř. navštívené instituce.

Nedílnou součástí hospitací by měla být i následná diskuse hospitujících s učitelem, který vedl vyučovací hodinu, popř. s garantem pedagogické praxe, tzv. pohospitační rozhovor. Záznamy z hospitací pak slouží jako podklad k diskusi, v níž by si hospitující studenti měli uvědomit, co se v dané vyučovací hodině odehrálo a pochopit, proč se to odehrálo, popř. přemýšlet, jak by to mohlo proběhnout jinak.

Úkoly na závěr

1. Na základě pozorované hodiny zpracujte podrobnou reflexi zaměřenou na podnětné situace.
2. Na základě pozorované hodiny zpracujte reflektivní učitelskou bilanci.

3. Využijte níže uvedené záznamové archy pro záznam o pozorované vyučovací hodině a proveďte pohospitační rozhovor s fakultním učitelem.

7 Sebereflexe v procesu pedagogické praxe

Cíle kapitoly

Porozumět podstatě sebereflexe v pedagogické činnosti.

Rozvíjet dovednost systematické sebereflexe vlastní pedagogické činnosti studenta učitelství.

Náměty úloh na úvod kapitoly:

- Vyjádřete písemně, co vše si představujete pod pojmem sebereflexe.
- Písemně se zamyslete nad otázkou: V čem je sebereflektivní činnost pro učitele přínosná?
- Na základě svých dosavadních pedagogických zkušeností se pokuste vyjádřit, které jsou vaše silné stránky pedagogické činnosti, kde jsou slabá místa.

7.1 Vymezení pojmu sebereflexe

Sebereflexí se rozumí uvědomování si svých pedagogických poznatků, zkušeností, prožitků z pedagogické činnosti a z pedagogického rozhodování. Jde o jakési zamýšlení se učitele či studenta učitelství nad vlastním jednáním po součinnosti, interakci s žáky, rodiči, ale i kolegy – pedagogy.

Každý učitel by měl pravidelně provádět reflexi vlastní pedagogické činnosti, tedy sebereflexi. Jedná se o potřebu zamýšlet se nad svou prací, např. když musí učitel řešit nějakou problémovou situaci, když zkouší nový pedagogický postup, když hodnotí výsledky své práce, když porovnává svou činnost s činností jiného kolegy, práci v různých třídách apod. Také student učitelství se v procesu pedagogické praxe zamýšlí nad tím, co bylo příčinou jeho jednání, řešení určitých situací. Je obvyklé, že častěji učitelé vedou k sebereflexi zejména problémové situace ve výuce, především tehdy, když hledá vhodnější řešení či není zcela spokojen s dosavadními.

Sebereflexe plní funkce poznávací, zpětnovazební, rozvíjející i preventivně relaxační.

Existuje celá řada metod a technik sebereflexe, např.:

- sebereflektující otázky (ptáme se sami sebe a zároveň hledáme odpovědi na tyto otázky),
- vzájemné hospitace s kolegy (včetně následné diskuse),
- spolupráce s uvádějícím učitelem (mentorem),
- pozorování vlastní činnosti (či činnosti jiného kolegy) pomocí videozáznamu,
- rozhovory se žáky,
- ankety zadané žákům,
- vedení deníku, do něhož si zapisujeme svoje poznatky a zkušenosti z výchovné práce,
- vedení učitelského portfolia.

Jak uvádí Švec, sebereflexe vyjadřuje vnitřní dialog se sebou samým. Tento dialog nespočívá pouze ve vyslovených otázkách, ale především v hlubším ponoření v představách a v myšlení do pedagogické situace. (Švec, 2005) Uvedený proces sebereflexe předpokládá otevřenost k sobě samému, ale také k druhým lidem – žákům, kolegům – a samozřejmě určité pedagogické a psychologické zkušenosti a znalosti, které jsou u studentů učitelství či u začínajících učitelů do jisté míry omezené, ale v žád-

ném případě nebrání procesu sebereflexe. V procesu sebereflexe si učitel uvědomuje způsoby jednání, chování, aktivity žáků v kontextu svého jednání a prožitky.

7.2 Proces sebereflexe

Při jistém zobecnění lze říci, že v procesu sebereflexe dochází k popisu prožité či prožívané situace, její kritické analýze a interpretaci výsledků analýzy. (podle Švec, 2005)

7.2.1 Popisná fáze

Jak uvádí Švec (2005), v popisné fázi se jedná o vybavování pedagogické, výchovné situace. Tato fáze sebereflexe je navozena následujícími otázkami: „Co se přihodilo? Jak jsem v dané situaci reagoval(a)? Jak reagovali žáci?“

7.2.2 Informující fáze

Tato fáze směřuje k bližší analýze (dešifrování) pedagogické situace a typickými otázkami jsou: „O co vlastně šlo? V jakém kontextu situace vznikla? Čím bylo moje chování v této situaci ovlivněno? O jakou třídu šlo a kteří žáci se v dané situaci angažovali a jak?“

7.2.3 Konfrontační (interpretační) fáze

V uvedené fázi se snažíme odhalit příčiny vzniku reflektované pedagogické situace a volby způsobu jejího řešení, jedná se o hlubší zkoumání vývoje situace a opíráme se obvykle o otázky: „Proč k situaci došlo? Kdo ji vyvolal? O co jsem se při řešení situace opíral(a)? Jsem k řešení podobných situací připraven?“

7.2.4 Fáze rekonstrukce řešení situace

Tato fáze směřuje na hledání účinnějšího řešení pedagogické situace. Pomáhají nám otázky typu: „Jaké přístupy řešení situace se nabízejí? Za jakých podmínek bych mohl(a) tyto přístupy uplatnit? Co k jejich realizaci potřebuji?“ (podle Švec, 2005)

7.3 Podmínky realizace sebereflexe

Pro účinnou sebereflexi je třeba:

- Mít k dispozici dostatek informací o třídě, skupině – např. složení třídy, typy žáků.
- Pedagogické a psychologické znalosti o typech pedagogických situací a možných způsobech jejich řešení.
- Představu (vybavení si) reakcí žáků, činností učitele v analyzované pedagogické situaci.
- Informaci o tom, jak se na naši pedagogickou činnost, komunikaci dívají ostatní – žáci, kolegové.
- Poznatky zkušenějších kolegů o tom, jak se s podobnými situacemi vypořádávají oni.

7.4 Metody a techniky sebereflexe

Existuje celá řada metod a technik sebereflexe, např.:

- sebereflektující otázky (ptáme se sami sebe a zároveň hledáme odpovědi na tyto otázky),
- vzájemné hospitace s kolegy (včetně následující diskuse),
- pozorování vlastní činnosti (či činnosti jiného kolegy) pomocí videozáznamu,

- rozhovory se žáky (klienty),
- ankety zadané žákům (klientům),
- vedení deníku, do něhož si zapisujeme svoje poznatky a zkušenosti z výchovné práce,
- tvorba studentského a učitelského portfolia,
- využití hodnotících a sebehodnotících nástrojů.

Pozn.: Za velmi propracovaný a inspirativní nástroj hodnocení a sebehodnocení považujeme Soubor profesních kvalit studenta na pedagogické praxi, který byl vypracován katedrou primární pedagogiky Pedagogické fakulty UK a je dostupný na webových stránkách (http://kppg.pedf.cuni.cz/files/users/2/tiny_browser_files/files/soubor_kvalit_studentovy_pr%C3%81ce_na_pedagogick%C3%89_praxi.docx).

Uvedený nástroj, který provází souvislou pedagogickou praxi studentů učitelství pro 1. stupeň ZŠ, představuje hodnotící a sebehodnotící materiál, s kterým pracují v duchu integrace, spolupráce a individualizace nejen studenti, fakultní učitelé, jež vedou praxe, ale také VŠ pedagogové – garanti praxí. Základem Souboru profesních kvalit učitele jsou profesní činnosti rozdělené do základních oblastí pedagogické práce. U jednotlivých kritérií kvality jsou zařazeny příklady indikátorů kvality. Tento nástroj se svou formativní funkcí je studentům představován v průběhu praxí již od prvního ročníku. Umožňuje jejich komplexní a průběžné sebehodnocení, zároveň je také vodítkem pro pozorování v základních školách. Studentům je doporučováno pracovat se souborem i samostatně ve svém profesním růstu. V závěrečné souvislé praxi v závěru studia je také využíván pro sumativní hodnocení kvalit studentovy práce, tj. k hodnocení závěrečné souvislé praxe. Tento nástroj je zároveň důležitým podkladem pro systémovou spolupráci mezi fakultou, školami a fakultními učiteli z praxe.

7.5 Vedení pedagogického deníku – nástroj podpory reflexe a sebereflexe

Zaznamenávání průběhu a výsledků sebereflexe formou pedagogického deníku je jedním z podnětných a významných nástrojů podpory systematické sebereflexe. Vedení seberefektivního deníku je velmi užitečné zvláště pro studenty učitelství a začínající učitele, jeho smysluplnost však ocení i zkušení učitelé. Forma a způsob zaznamenávání v deníku je v zásadě na volbě studenta. V deníku by měl být vždy prostor pro vlastní názory, komentáře a sebehodnocení studenta učitelství.

7.6 Studentské portfolio

Další z možností je systematická práce nad studentským portfoliem. Studentské portfolio je v podstatě souborem aktivit a produktů činností studenta. Demonstruje jeho pedagogické kompetence a je významným prostředkem pro studentovu sebereflexi a sebehodnocení.

Studentské pedagogické portfolio je uspořádávaný, komentovaný a sdílený soubor vybraných prací a jiných materiálů studenta za určitou dobu výuky. Zpracovává nasbírané pedagogické zkušenosti, názory a informace získané studiem, pozorováním praxe, přemýšlením, vlastní praxí a sebereflexí.

Studentské portfolio má obvykle podobu souboru prací, příprav, pozorovacích a hodnotících protokolů, reflektivních a seberefektivních hodnocení a námětů činností, tedy veškerých produktů činností studenta učitelství, které prezentují aktivity realizované v procesu pedagogické praxe, ale také v dalších kurzech v procesu pregraduální přípravy. Pro studenta je tak portfolio velmi cenným materiálem s přesahem do jeho budoucí profesionální činnosti. Vzhledem k tomu, že studenti se učí tvořit portfolio postupně, je vhodné je metodicky vést, pomáhat a

trpělivě provádět zpětnou vazbu. Lze říci, že práce s portfoliem má intervenčně-evaluační charakter.

Studenti svá portfolia doplňují a vyhodnocují průběžně, což jim samotným (i jejich vyučujícím) umožňuje sledovat vývoj své vlastní profesní a osobnostní dráhy jakožto budoucích učitelů. V portfoliu student vyhodnocuje své pokroky v pedagogických vědomostech a dovednostech, vypovídá o vlastním pojetí výuky a svém pedagogickém myšlení. Při vytváření studentského portfolia není pozornost zaměřena pouze na výsledný produkt, tedy na jednotlivé položky, které student zpřístupňuje ostatním, aby demonstroval své učení a úroveň chápání své budoucí učitelské role. Důležitý je také samotný proces, v němž student na základě různorodých zkušeností zobecňuje pedagogicko-psychologické poznatky a vytváří si tak vlastní koncept pedagogického myšlení. Studenti jsou podněcováni k tomu, aby reflektovali tyto zkušenosti a své studentské portfolio jimi obohacovali.

7.6.1 Cíle práce s portfoliem

Hlavním cílem práce s portfoliem je tvorba a rozvoj studentova pojetí výuky jako nedílné součásti rozvoje jeho profesní identity. Práce s pedagogickým portfoliem pomáhá při seberozvoji a sebehodnocení. Poskytuje studentům učitelství možnost uvědomovat si význam procesu učení se, nejen výsledku práce; získat dovednost samostatně dokumentovat svůj vývoj ve vědomostech, dovednostech a postojích v rámci učitelské přípravy; pracovat průběžně s etapami svého růstu, reflektovat je, vracet se k nim, hledat příklady a vyhodnocovat je, dávat si nové úkoly a cíle; získat dovednost užívat konkrétní způsoby a techniky reflektování učení a zpracovávání portfolia, tato dovednost je důležitá také pro budoucí práci učitele s žákovským portfoliem. (zpracováno podle interních studijních materiálů na webu KPPG Pedagogické fakulty UK)

Dílčí cíle práce s portfoliem:

- postupně rozvíjet schopnost studenta formulovat svoje myšlenky, představy, hodnocení, umění vyjádřit konstruktivní kritiku,
- postupně rozvíjet dovednost plánovat činnosti,
- postupně rozvíjet dovednost analyzovat a řešit různorodé didaktické situace,
- postupně rozvíjet schopnost chápat zákonitosti vyučování,
- postupně rozvíjet dovednost reflexe a sebereflexe,
- postupně rozvíjet dovednost autodiagnostiky,
- postupně rozvíjet dovednost reflexe a sebereflexe, porozumění sobě a ostatním studentům,
- postupně propojovat pedagogické vědomosti s praktickými zkušenostmi a učit se tento proces verbalizovat.

7.6.2 Obsah studentského pedagogického portfolia:

Součástí pedagogického portfolia jsou vybrané materiály ze studia např. pedagogicko-psychologických disciplín, oborových (předmětových) didaktik, případně z dalších kurzů, vždy pokud možno doplněné o pedagogicko-psychologickou reflexi studenta učitelství

Jedná se především o:

- pedagogický reflexivní deník, včetně reflexí, poznámek fakultních učitelů a VŠ učitele,
- vybrané seminární, ročníkové a jiné práce z dílčích seminářů s vlastní reflexí; sebereflexe týkající se vlastních odborných názorů a pokroků na cestě k učitelskému povolání, otázky a cesty k jejich řešení,
- vlastní reflexe vybraných témat a problémů ze seminářů a přednášek,
- reflexe a hodnocení týkající se obsahu a smyslu dílčích kurzů, případně ročníku pro profesionální rozvoj studenta, otázky,
- reflexe mimoškolních aktivit vztahujících se k učitelské profesi, k práci s dětmi,

- výpisky z odborné literatury a vlastní poznámky k nim,
  - dokumentace obrazem – foto, video.
- Obsah tedy tvoří jednak vlastní produkty studentů, jednak materiály získané během studia, vždy doplněné o reflexi studenta

Práce s pedagogickým portfoliem tedy studentovi učitelství nabízí:

- systematický sběr materiálu především z pedagogicko-psychologických disciplín a pedagogické praxe,
- systematickou reflexi a hodnocení materiálu z hlediska jeho významu v průběhu studia a na cestě k učitelství,
- prezentování a sdílení vybraných a okomentovaných materiálů ve skupině studentů,
- promýšlení nových osobních studijních úkolů a cílů a strategií jejich řešení v procesu cesty k učitelství.
- Pokud je to možné, doporučujeme rozvíjet dovednost studentů učitelství pracovat se studentským portfoliem v kurzu, který je cíleně zaměřen na práci s portfoliem.

Úkoly na závěr

1. Zamyslete se nad dosavadní pedagogickou činností a zpracujte esej na téma „Já učitel(ka)“.

Esej na téma „Já učitel(ka)“ je sebereflexí studenta učitelství na začátku, v průběhu či na konci studia na Pedagogické fakultě UK. Ve zpracované eseji je ceněna hloubka uvažování a zdůvodňování a dokládání soudů. Esej je v rozsahu alespoň 3 normostran.

Cílem zpracování eseje Já učitel/ka je především schopnost uvažovat o následujících aspektech:

- o sobě jako učiteli/učitelce,
- o své motivaci k volbě studia,
- o své dosavadní pedagogické zkušenosti,

- o svých silných stránkách a osobních výzvách,
  - o učitelské profesi,
  - o očekávání či hodnocení studia na Pedagogické fakultě UK,
  - o svém odhodlání nastoupit či pokračovat v učitelské profesi.
2. Na základě vybraných čtyř hodin vlastní výuky popište a reflektujte vybraný pedagogický problém, který jste řešili v průběhu vlastní výuky a o kterém se domníváte, že byl pro vás náročný, že vás v něčem ovlivnil či posunul v pedagogickém přemýšlení dále.

8 Přílohy

8.1 Příloha č. 1 Hospitační, záznamový arch

HOSPITAČNÍ ZÁZNAM				
Datum:	Jméno učitele:	Předmět:	Třída:	Hodina:
Cíl hodiny, téma:				
Průběh hodiny:	Poznámky:		Otázky:	
Datum rozboru hodiny a podpis učitele: HODNOCENÍ PRŮBĚHU VZDĚLÁVÁNÍ:				

8.2 Příloha č. 2 Ukázka návrhu časově-tematického plánu učiva chemie pro 8. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia

Návrh časově-tematického plánu učiva chemie pro 8. ročník ZŠ a odpovídající ročník VG

Měsíc	Téma	Hodiny	Konkretizace
Září (7 h)	Motivace do studia chemie, seznámení s učebnicí	1	
	Vlastnosti látek	2	Skupenství, rozpustnost, hustota, elektrická vodivost látek
	Nebezpečné látky	1	Kategorie nebezpečných látek, jejich označení výstražnými symboly, R-věty, S-věty a jejich kombinace, konkrétní příklady látek
	Směsi, dělení složek směsí	2	Směsi stejnorodé, různorodé, koloidní; usazování, filtrace, destilace, krystalizace, chromatografie – charakteristika metod a příklady jejich využití
	Laboratorní práce Směsi a jejich dělení	1	Varianta 1: Dělení směsí rostlinných barviv chromatografií Varianta 2: Filtrace ovocného džusu za použití různých filtračních materiálů

Říjen (7 h)	Stavba atomu	1	Atom a jeho struktura, valenční vrstva a valenční elektrony, protonové číslo; prvek – název, značka
	Periodická soustava prvků	1	Uspořádání prvků v PSP, periodický zákon, vlastnosti kovů, nekovů, polokovů
	Chemická vazba, molekuly, iontová vazba, ionty	2	Elektronový pár, vaznost, molekula, sloučenina a její vzorec; elektronegativita, vazba a sloučeniny nepolární, polární, iontové, ionty
	Chemický děj	1	Chemická reakce, reaktanty, produkty, vznik chemické vazby, ZZH, zápis reakce chemickou rovnicí
	Vzduch	1	Složení vzduchu, hlavní atmosférické plyny a jejich vlastnosti
	Kyslík	1	Výskyt, vlastnosti a využití kyslíku, ozon, ozonoféra a její funkce, ozonová díra a látky způsobující její vznik

Listopad (8 h)	Vodík	1	Výskyt, vlastnosti a využití vodíku, elektrolyza vody, vodík jako palivo budoucnosti
	Voda – projekt	2	Příprava a zadání projektu
	Halogeny	1	Vlastnosti a využití fluoru, chloru, bromu a jodu, dezinfekce vody chlorem a dezinfekční prostředky, význam jodu pro lidský organismus
	Bezokyslíkaté kyseliny	1	Vznik halogenovodíků, definice kyseliny jako látky odštěpující v roztocích H^+ , identifikace kyseliny pomocí UIP, bezpečnost práce s kys., vlastnosti a význam HF a HCl; vznik a vlastnosti sulfanu
	Kyslíkaté kyseliny	2	Kyseliny sírová a dusičná jako nejznámější a nejdůležitější kyseliny – jejich vlastnosti, použití; ředění kyselin, reakce kyselin s kovy; kyseliny uhličitá a siřičitá jako zástupci slabých kyselin – jejich výskyt, vznik a rozklad, problematika kyselých dešťů; kyselina chlorná – její vlastnosti a využití jako součásti dezinfekčních prostředků
	Amoniak	1	Příprava a vlastnosti amoniaku, vznik iontů při rozpouštění NH_3 ve vodě – definice zásady jako látky odštěpující v roztoku OH^- , využití amoniaku

Prosinec (7 h)	Hydroxidy	1	Vlastnosti a využití hydroxidu sodného a vápenatého, rozpouštění hydroxidů ve vodě, zásady bezpečné práce s roztoky hydroxidů, první pomoc při poleptání
	pH a neutralizace	1	Indikátory, UIP, definice pH, látky kyselé, zásadité a neutrální, příklady pH běžných látek; neutralizace jako reakce kyseliny se zásadou, její produkt – sůl, obecné vlastnosti produktu
	Laboratorní práce Kyseliny, zásady	1	Varianta 1: Sledování zbarvení přírodních indikátorů v závislosti na pH Varianta 2: Příprava výluhu přírodního indikátoru (červené zelí, řepa) a pozorování jeho zbarvení v roztoku mýdla a octa
	Uhlík	1	Grafit a diamant, jejich vlastnosti a využití; fullereny jako další forma uhlíku, jejich využití v moderních technologiích – uhlíkové nanotrubičky
	Uhlí a zemní plyn	1	Vlastnosti, vznik a výskyt černého a hnědého uhlí, ekologické aspekty těžby a spalování uhlí; zemní plyn jako ekologické palivo, jeho vlastnosti a složení – methan jako jeho hlavní složka
	Voda – projekt	2	Prezentace a vyhodnocení projektu – dle aktuálních časových možností

Leden (7 h)	Alkany	1	Uhlovodíky s jednoduchými vazbami – methan, ethan, propan, butan, jejich názvy, vzorce, vlastnosti a využití; LPG jako alternativní ekologické palivo
	Alkeny a alkyny	1	Uhlovodíky s násobnými vazbami – jejich názvy a vzorce; ethen a ethyn – příprava, vlastnosti a použití
	Areny	1	Aromatický cyklus; benzen, toluen a naftalen – vlastnosti a využití
	Ropa – projekt	1 rozšiřující	Příprava a zadání projektu.
	Benzin a nafta	1	Vlastnosti, složení a výroba benzínu a nafty, oktanové číslo, klepavost motoru; využití paliv v zážehovém a vznětovém motoru
	Automobilismus	1 rozšiřující	Negativní důsledky provozu automobilů, látky vznikající spalováním benzínu a nafty, jejich vliv na životní prostředí a zdraví člověka, katalyzátory, alternativní paliva
	Křemík a silikony	1 rozšiřující	Vlastnosti, výskyt a využití křemíku (polovodičové součástky, solární články); silikony – jejich vlastnosti a využití (zdravotnické pomůcky)

Únor (6 h)	Polokovy	1 rozšiřující	El. vodivost polovodičů, jejich využití v elektrotechnice; germanium a arsen – vlastnosti a využití (optické kabely, integrované obvody)
	Kovy	2	Sodík, hořčík, železo, měď, hliník, zlato, platina, titan – vlastnosti, výskyt, využití; těžké kovy jako nebezpečný odpad, sběr, třídění a recyklace kovového odpadu
	Laboratorní práce Kovy	1	Varianta 1: Porovnávání rychlosti chemické reakce kovů s kyselinami Varianta 2: Zjišťování přítomnosti kationtů kovů v roztocích látek pomocí plamenové zkoušky
	Halogenidy	2	Názvosloví halogenidů, oxidační číslo, jeho značení a určování, tvorba názvu a vzorce halogenidu, křížové pravidlo; využití zajímavých halogenidů – černobílá fotografie, rentgen a indikátory vlhkosti

Březen (6 h)	Oxidy	3	Tvorba názvu a vzorce oxidu; oxidy uhličitý, siřičitý, jejich vznik a vlastnosti, skleníkový efekt, kyselá dešť; oxidy vápenatý a titaničitý – jejich vlastnosti a využití (stavebnictví, pigmenty)
	Sulfidy	1 rozšiřující	Názvy a vzorce sulfidů, zástupci sulfidů (galenit, sfalerit, pyrit), jejich využití při výrobě kovů
	Laboratorní práce Oxidy	1 rozšiřující	Varianta 1: Příprava oxidu uhličitého a zkoumání jeho vlastností Varianta 2: Pozorování vlastností a reaktivity oxidů kovů s kyselinou
	Halogen-deriváty uhlovodíků	1	Obecná charakteristika derivátů a halogenderivátů, vlastnosti, význam a použití chloroformu a jodoformu; freony a jejich vliv na životní prostředí

Duben (7 h)	Dusíkaté deriváty	1 rozšiřující	Aminoderiváty a nitroderiváty, jejich charakteristické skupiny; anilin a nitrobenzen – vlastnosti, použití; barviva, výbušniny
	Alkoholy	1	Charakteristická skupina, názvy a vzorce alkoholů; methanol a ethanol – vlastnosti, vznik a využití; alkoholy jako alternativní paliva
	Alkoholismus	1 rozšiřující	Působení ethanolu na lidský organismus – vliv na chování člověka a na vnitřní orgány; alkoholismus, odbourávání alkoholu v těle, alkoholické nápoje – druhy a výroba
	Vícesytné alkoholy a fenoly	1	Odvození názvu a vzorce; ethylenglykol, glycerol, fenol – vlastnosti a využití
	Ostatní kyslíkaté deriváty	1 rozšiřující	Éter, formaldehyd, aceton – vlastnosti, význam a využití; slzotvorné plyny
	Karboxylové kyseliny	2	Charakteristická skupina, názvy karboxylových kyselin; kyseliny mravenčí a octová – vlastnosti, reakce s vápencem a hořčíkem, využití; kyseliny citronová, benzoová, palmitová a stearová – vlastnosti, výskyt a použití; aminokyseliny jako stavební jednotky bílkovin

Květen (5 h)	Estery	1	Vznik esteru a jeho název, esterifikace; významné estery a jejich využití – tuky, oleje, vosky, kyselina acetylsalicylová, nitroglycerin; bionafta (MEŘO)
	Laboratorní práce Karboxylové kyseliny, estery	1	Varianta 1: Zkoumání zdrojů elektrického napětí (jablko, citron, grep, ocet, kyselina citronová) Varianta 2: Příprava mastných kyselin z mýdla a pozorování jejich vlastností
	Soli karboxylových kyselin	3	Vznik a vlastnosti octanu sodného; octan hlinitý a benzoan sodný – vlastnosti a využití; glutaman sodný jako potravinářská přísada; mýdlo – složení, princip fungování, výroba; tenzidy a detergenty; tvrdost vody a její souvislost se spotřebou pracích a mycích prostředků, změkčovač a jeho funkce, vodní kámen; šťavelan vápenatý – vlastnosti, účinek na lidský organismus

Červen (6 h)	Soli bezkyslíkatých a kyslíkatých kyselin	3	Vznik solí, názvy a vzorce solí bezkyslíkatých kyselin (zopakování – halogenidy, sulfidy), NaCl – vlastnosti a význam; mořská voda, salinita; odvození vzorce a názvu solí kyslíkatých kyselin, význam a použití známých solí (uhličitan sodný a vápenatý, síran měďnatý, chlornan sodný, chlorečnan draselný, dusitan draselný); uhličitan vápenatý – vznik, reakce s HCl, CaCO ₃ jako součást průmyslových hnojiv, NPK hnojiva
	Soli a životní prostředí	1 rozšiřující	Fosforečnany a dusíkaté látky – jejich použití a vliv na životní prostředí, eutrofizace vod, sinice (vliv na lidský organismus), využití chloridu železitého a síranu hlinitého při úpravě pitné vody a v čističkách odpadních vod
	Laboratorní práce Soli	1 rozšiřující	Varianta 1: Zjišťování vlivu roztoků solí (vápenaté, hořečnaté, hlinité atd.) na pěnivost mýdla Varianta 2: Zkoumání kypřicího prášku do pečiva
	Ropa – projekt	1 rozšiřující	Prezentace a vyhodnocení projektu – dle aktuálních časových možností

Celkem hodin: 66

- z toho **8** hodin rozšiřujícího učiva (bez laboratorních cvičení a projektů),
- z toho **6** hodin laboratorních cvičení (doporučených 4, rozšiřujících 2),
- z toho **6** hodin věnovaných projektům Voda a Ropa (bez domácí práce na projektech, projekt Ropa je rozšiřující),

Poznámka: Učivo označené jako rozšiřující je možné vynechat (v souladu s platnými RVP ZV).

8.3 Příloha č. 3 Směrnice pro oborovou pedagogickou praxi studentů kombinovaného studia učitelství VVP

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, PEDAGOGICKÁ FAKULTA
STŘEDISKO PEDAGOGICKÉ PRAXE

M. Rettigová 4, 116 39 Praha 1, tel.: 221 900 184, e-mail: praxe@pedf.cuni.cz

Směrnice pro oborovou pedagogickou praxi studentů 1. a 2. ročníku NMGr. kombinované formy studia

Souvislá pedagogická praxe studentů učitelství VVP pro 1. a 2. aprobační předmět se koná v termínu stanoveném harmonogramem pedagogických praxí na fakultě či na základě dohody s garantem praxe na katedře.

Směrnice jsou určeny:

vedoucím předmětové praxe na katedrách – garantům pedagogických praxí, oborovým didaktikům, fakultním učitelům, posluchačům 1. a 2. ročníku navazujícího magisterského studia učitelství VVP kombinované formy studia.

Obsahové a organizační zaměření praxe:

♦ **Plánování:** Studenti konají praxi ve školách, které stanoví předmětové katedry. Škola je přednostně vybrána z aktuálního seznamu fakultních škol UK PedF, a to vždy po dohodě s vedením školy. Praxi lze realizovat i ve škole, která není fakultní školou. Praxi je vhodné naplánovat s větším časovým předstihem. Podkladem pro honorování praxe fakultnímu učiteli je odevzdání řádně vyplněné *Dohody o provedení práce*, formulář se odevzdává na fakultu ve dvou stejnopisech.

♦ Realizace pedagogické praxe

Varianta A – Student učí na příslušném stupni školy

Pokud student učí na 2. stupni školy, pak může realizovat oborovou praxi v LS prvního ročníku na své škole. Pokud student učí na 3. stupni školy, pak může realizovat oborovou praxi v ZS druhého ročníku na své škole. Na termínu se dohodne s garantem na katedře. Student koná praxi pod vedením fakultního učitele, s kterým se předem ve spolupráci s garantem praxe na katedře dohodne na spolupráci. Podmínkou je, aby byl fakultní učitel aprobovaný v daném předmětu. Student co nejdříve oznámí garantovi praxe informace o tom, na jaké škole a v jakém termínu se praxe koná, a poskytne kontakt na sebe a fakultního učitele.

Ve výuce fakultního učitele student jednooborového studia realizuje náslechy v počtu 10 hodin a vlastní výuku v počtu 20 hodin (tuto výuku může realizovat ve své třídě), (pro studenta dvouoboru platí počty 8 hodin náslechlů a 10 hodin vlastní výuky). Na této výuce je přítomen fakultní učitel, který poskytne studentovi zpětnou vazbu k jeho výuce formou rozborů hodin.

Na závěr praxe k udělení zápočtu student odevzdává materiály podle pokynů garanta praxe na příslušné katedře – obvykle pedagogický deník, portfolio, dílčí úkoly dle zadání a hodnocení fakultním učitelem a případně potvrzení o realizaci pedagogické praxe.

Varianta B a C – Student učí na jiném stupni školy, než na jakém se koná praxe, či neučí

Student vyhledá na základě konzultace s garantem pedagogické praxe z katedry školy, na které si dohodne realizaci pedagogické praxe v termínu dle dohody s garantem na katedře, nebo je mu tato škola přidělena katedrou. Student koná praxi pod vedením fakultního učitele, s kterým se předem dohodne na spolupráci. Podmínkou je, aby byl fakultní učitel aprobovaný v daném předmětu. Student co nejdříve oznámí garantovi praxe informace o tom, na jaké škole a v jakém termínu se praxe koná, a poskytne kontakt na sebe a fakultního učitele.

Ve výuce fakultního učitele student jednooboru realizuje náslechy v počtu 10 hodin a vlastní výuku v počtu 20 hodin (pro studenta dvouoboru platí počty 8 hodin náslechů a 10 hodin vlastní výuky). Na této výuce je přítomen fakultní učitel, který poskytne studentovi zpětnou vazbu k jeho výuce formou rozborů hodin.

Na závěr praxe k udělení zápočtu student odevzdává materiály podle pokynů garanta pedagogických praxí na příslušné katedře – obvykle pedagogický deník, portfolio, dílčí úkoly dle zadání a hodnocení fakultním učitelem a případně potvrzení o realizaci pedagogické praxe.

Studenti konají praxi vždy pod vedením fakultních učitelů. Garant praxe – oborový didaktik – praxi obsahově řídí, praxe se on nebo jiný člen katedry osobně zúčastní a zajišťuje za katedru hospitaci s následnou reflexí ve výuce studenta. Po ukončení praxe je vhodné realizovat reflektivní seminář se skupinou studentů pod vedením garanta praxe.

Studenti hospitují především ve třídách, v nichž budou konat praxi, vypracují s fakultním učitelem plán aktivit a rozvrh vlastních vyučovacích hodin. Podle plánu praxe realizují vlastní vyučovací hodiny, asistentskou praxi, hospitace, rozborů a konají další činnosti a samostatnou práci dle pokynů fakultního učitele a garanta praxe.

Hospitace: student hospituje v hodinách fakultního učitele před zahájením vlastní výuky v každé třídě. Po hospitaci následuje pohospitační rozhovor (rozbor), vedený fakultním učitelem.

Asistentská praxe: student spolupracuje s učitelem při přípravě výuky, učebních pomůcek, didaktické techniky, kontroluje žákovské sešity, opravuje písemné práce, popř. vede určité úseky vyučovacích hodin a vykonává další činnosti podle pokynů učitele.

Samostatné vyučovací výstupy: Po všech výstupech následují důkladné rozborů pod vedením fakultního učitele, ev. garanta praxe z fakulty, který byl na hodině přítomen.

Samostatná práce studentů zahrnuje:

- vyhledávání a studium odborné literatury,
- studium pedagogické dokumentace, individuálních vzdělávacích plánů žáků,
- pořizování záznamu z hospitací u učitele a ostatních studentů,
- písemné přípravy na samostatné výstupy,
- záznam z navštíveného jednání předmětové komise,
- záznamy dalších činností (třídnická hodina, výchovné poradenství, prevence SPJ, ...).

Náměty na sledování mimovyučovací práce ve školách během souvislé praxe:

I. Řízení a provoz školy

- pedagogická rada,
- provozní porada učitelů,

- nepovinné předměty, zájmové kroužky,
  - doučovací hodiny,
  - provoz školní družiny,
  - stravování žáků ve školní jídelně,
  - dozory učitelů v jídelně a o přestávkách.
- II. Kulturně-vzdělávací činnost školy
- návštěva filmových a divadelních představení, koncertů, exkurzí, vycházek a výstav,
  - sportovní a kulturní akce školy,
  - komunitní práce školy.
- III. Spolupráce školy a rodiny
- třídní schůzky,
  - individuální pohovory a konzultace s rodiči.

♦ **Hodnocení:** Fakultní učitel vypracuje hodnocení studenta na souvislé praxi.

Doporučená hlediska pro hodnocení studentů:

1. Celkový přístup k učitelství a vztah k dětem
2. Odborná připravenost studenta k výuce aprobačních předmětů
3. Komunikativní dovednosti (vystupování studenta, řeč, empatie vůči dětem)
4. Řídící a organizační schopnosti (stavba vyučovací hodiny, organizace práce dětí, plánování výukové činnosti)
5. Diagnostické dovednosti (zkoušení, hodnocení a klasifikace)
6. Příprava na vyučování, využití didaktické techniky
7. Účast v mimovyučovací práci školy
8. Specifické osobní vlastnosti studenta a jeho zaměření
9. Schopnost reflexe a sebereflexe, posuny v kvalitě vyučovacích výstupů
10. Další kritéria hodnocení podle pokynů oborového didaktika

Praxe se uzavírá zápočtem

Požadavky k zápočtu – zápočet uděluje didaktik aprobačního předmětu – garant praxe:

- 100% účast studenta na souvislé praxi (plný počet výstupů a rozborů dle požadavku oborové katedry),
- pozitivní hodnocení studenta učitelem (včetně všech mimovyučovacích aktivit),
- splnění dalších úkolů zadaných didaktikem předmětu nebo fakultním učitelem,
- zpracování a předložení všech požadovaných materiálů podle pokynů oborového garantu praxe (přípravy, záznamy z hospitací, seznam prostudované odborné literatury a pedagogické dokumentace, záznam z jednání předmětové komise, seznam akcí, jichž se student zúčastnil).

Pozn.: Fakultním učitelům se honorují pouze tzv. rozborové hodiny (RH). Jako každý semestr je plánováno 6 RH týdně, tj. celkem 12 RH na jednoho studenta dvouoboru a aprobační obor.

PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.
vedoucí střediska pedagogické praxe
UK v Praze, PedF

8.4 Příloha č. 4 Formulář pro hospitaci – pozorování výuky

FORMULÁŘ PRO HOSPITACI

Škola - výchovné zařízení:			trída:
škol rok:	předmět:	vyuč. hodina:	učivo
den:	měsíc:	rok:	poznámky:
cile: vzdělávací: výchovné:			
Tematika pozorování:			
Údaje o hospitujícím			
jméno a příjmení:		ročník:	aprobace:
Pedagogický vedoucí praxe:			

VLASTNÍ HOSPITAČNÍ ZÁZNAM

Časová orientace	Charakteristika sledovaných pedagogických jevů - situací - proměnných	Poznámky k rozboru

Pozn. formulář pokračuje na druhé straně, včetně poznámek k pohospitačnímu rozboru.

VLASTNÍ HOSPITAČNÍ ZÁZNAM - dokončení

A

9 Literatura

- FILOVÁ, H. *Budoucí učitelé na souvislé praxi aneb rukověť cvičného učitele*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-73-7.
- HAVEL, J., JANÍK, T. (ed.). *Pedagogická praxe v pregraduální přípravě učitelů*. Brno : Pedagogická fakulta MU, 2004. ISBN 80-210-3378-9.
- JANÍK, T. (ed.). *Úloha fakultního cvičného učitele a fakultní cvičné školy v přípravě budoucího učitele*. Brno : Pedagogická fakulta MU, 2002. ISBN 80-86633-011-2.
- MAŇÁK, J. a kol. *Profesionální praktika z pedagogiky*. Brno : MU, 1992.
- MAZÁČOVÁ, N. *Pedagogické dovednosti studentů učitelství a možnosti jejich rozvíjení*. Disertační práce. Praha : UK, Pedagogická fakulta, 2002.
- MAZÁČOVÁ, N. Činnostní příprava studentů učitelství. *Učitelské listy*, č. 8, 2006, s. 4–5.
- MAZÁČOVÁ, N. *Vybrané pedagogické inovace v současné škole*. Praha : Pedagogická fakulta UK, 2008. ISBN 978-80-7290-373-3.
- PASCH, M. a kol. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998.
- PÍŠOVÁ, M. Fakultní učitel? Supervizor? Mentor? Několik poznámek k problematice vedení pedagogických praxí. *Pedagogická orientace*, č. 2, 2001, s. 27–32.
- PÍŠOVÁ, M. *Klinický rok: procesy profesního rozvoje studentů učitelství a jejich podpora*. Pardubice : Univerzita Pardubice, FHS, 2005. ISBN 80-7194-744-X.
- PÍŠOVÁ, M., ČERNÁ, M. *Pro mentory projektu klinický rok. Vedení pedagogické praxe*. Pardubice : Univerzita Pardubice, FF, 2006. ISBN 80-7194-854-3.
- RYS, S. *Příprava učitele na vyučování*. Praha : SPN, 1979.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

- SKALKOVÁ, J. *Za novou kvalitou vyučování*. Brno : Paido, 1995. ISBN 80-85931-11-7.
- SPILKOVÁ, V. a kol. *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-081-6.
- SPILKOVÁ, V., HEJLOVÁ, H. (Ed.). *Univerzitní vzdělávání učitelů primární školy na přelomu století*. Praha : PedF UK, 1999. ISBN 80-86039-76-5.
- SPILKOVÁ, V., TOMKOVÁ, A. *Kvalita učitele a profesní standard*. Praha : PedF UK, 2010. ISBN 978-80-7290-496-9.
- ŠVEC, V. a kol. *Praktikum didaktických dovedností*. Brno : Pedagogická fakulta MU, 1996. ISBN 80-210-1365-6.
- ŠVEC, V. *Pedagogická příprava budoucích učitelů: Problémy a inspirace*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-70-2.
- ŠVEC, V. *Monitorování a rozvoj pedagogických dovedností*. Brno : Paido 2000. ISBN 80-85931-87-7.
- ŠVEC, V. *Pedagogické znalosti učitele: teorie a praxe*. Praha : ASPI, 2005. ISBN 80-7357-072-6.
- TOMKOVÁ, A. a kol. *Rámeček profesních kvalit učitele. Hodnotící a sebehodnotící arch*. Praha : Národní ústav pro vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-87063-64-4.
- VÁŠUTOVÁ, J. a kol. *Vzděláváme budoucí učitele*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-405-2.
- VÁŠUTOVÁ, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.
- Portfolio z pedagogické praxe*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. Tištěný studijní materiál.

Další zdroje informací:

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a změně některých zákonů ve školní praxi.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 97/1974 Sb., o archivnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky.

Elektronické zdroje:

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

<http://www.msmt.cz/dokumenty>

<http://www.msmt.cz/file/11075>

PEDAGOGICKÁ
PRAXE

PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

Rok vydání: 2014

Počet stran: 74

Formát: A5

Není určeno k tisku

ISBN 978-80-7290-673-4